

Від 26.04.13 № 1/9-305
На № _____ від _____

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту
Автономної Республіки Крим,
управління (департаменти)
освіти і науки обласних, Київської та
Севастопольської
міських державних адміністрацій,
Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Про використання Інструктивно-
методичних матеріалів з питань
охорони праці, безпеки життєдіяльності
у навчально-виховному процесі

Надсилаємо для використання в навчально-виховному процесі Інструктивно-методичні матеріали «Підготовка загальноосвітнього навчального закладу до нового навчального року з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності».

Зазначені матеріали будуть розміщені на офіційних веб-сайтах Міністерства освіти і науки www.mon.gov.ua та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти www.iitzo.gov.ua.

Додаток: Інструктивно-методичні матеріали на 20 арк.

Заступник Міністра

Б.М.Жебровський

Дуброва Н.Й.
248-21-61

П І Д Г О Т О В К А
загальноосвітнього навчального закладу до нового навчального року
з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності
Інструктивно-методичні матеріали

I. Загальні питання

Відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01.08.2001 № 563, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20.11.2001 за № 969/6160, відповідальність за створення безпечних умов навчально-виховного процесу покладається на керівника загальноосвітнього навчального закладу (далі – навчальний заклад), який організовує роботу щодо підготовки навчального закладу до нового навчального року, уживає заходів щодо приведення інженерно-технічних комунікацій, устаткування, обладнання у відповідність до чинних стандартів, правил, норм.

З метою організованого початку нового навчального року керівник навчального закладу в травні видає наказ «Про підготовку до початку навчального року», у якому зазначається порядок утворення, склад робочої комісії та затверджується план заходів щодо підготовки навчального закладу до нового навчального року з виконанням конкретних заходів, терміном виконання і відповідальних за їх виконання (орієнтовний план заходів у додатку 1). План організаційних та ремонтних робіт передбачає виконання основних робіт до початку експлуатації приміщень навчального закладу в новому навчальному році (додаток 2).

Наказом керівника навчального закладу на початку навчального року створюється постійно діюча технічна комісія з обстеження приміщень, інженерно-технічних комунікацій навчального закладу (додатки 3, 4), яка перед початком навчального року проводить огляд будівель, приміщень, комунікацій.

Щорічно перед початком навчального року (серпень) робоча комісія, призначена наказом керівника навчального закладу, визначає готовність навчальних кабінетів, майстерень, спортзалів, ігрових та спортивних майданчиків, інших приміщень навчального закладу до нового навчального року і складає акти-дозволи на введення їх в експлуатацію (орієнтовний акт-дозвіл у додатку 5). До акта-дозволу на введення в експлуатацію спортзалу і спортивних споруд додаються відомості про випробування навчального спортивного обладнання, що розміщено в них для використання в навчально-виховному процесі.

Після огляду робочої комісії навчальний заклад приймає в експлуатацію комісія, створена за наказом відповідного органу управління освітою, до якої входять представники обласного, районного (міського) відділу освіти (залежно від підпорядкування), керівник навчального закладу, представник профспілкової організації навчального закладу (у разі відсутності профспілкової організації – уповноважений трудового колективу), а також представники місцевих органів державного нагляду (пожежна безпека, охорона праці, санітарно-епідемічний нагляд тощо) (орієнтовна форма акта у додатку 6).

На навчальні кабінети (лабораторії) навчального закладу складаються паспорти (рекомендована форма паспорту кабінету хімії у додатку 7).

Під час підготовки приміщень та обладнання навчального закладу до нового навчального року заступник директора з адміністративно-господарської діяльності проводить огляд строків перевірки обладнання і технічних засобів, за умови закінчення термінів експлуатації технічних засобів, обладнання необхідно подати інформацію керівнику навчального закладу про проведення перевірки захисних засобів і обладнання, яке експлуатується в навчальному закладі (додаток 8).

Перед початком навчального року працівники навчального закладу проходять щорічний медогляд відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.05.2001 № 559 «Порядок проведення обов'язкових профілактичних медичних оглядів та видачі особистих

медичних книжок (із змінами), наказу МОЗ України від 21.05.2007 № 246 «Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій».

Під час укладання трудового договору з працівником керівник навчального закладу повинен поінформувати його про умови праці, про наявність на робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів і про права на пільги та компенсації за роботу в таких умовах. Працівникові не може пропонуватися робота, яка за медичним висновком протипоказана йому за станом здоров'я.

Керівник навчального закладу має право в установленому законодавством порядку притягнути працівника, який ухиляється від проходження обов'язкового медичного огляду, до дисциплінарної відповідальності та відсторонити його від роботи без збереження заробітної плати.

Контроль за проходженням щорічних обов'язкових профілактичних медичних оглядів учнів відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 08.12.2009 № 1318 „Про затвердження Порядку здійснення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів” та медичних оглядів осіб віком до 21 року відповідно до ст. 169 Кодексу законів про працю України покладається на керівника навчального закладу та органу управління освітою, якому підпорядкований навчальний заклад.

Після закінчення всіх підготовчих заходів керівник навчального закладу видає наказ про початок навчального року та призначає відповідальних осіб за охорону праці, безпеку життєдіяльності в навчальному закладі і в окремих структурних підрозділах, а також за безпеку будівель та споруд, електробезпеку, пожежну безпеку, газове господарство (якщо воно є в наявності), тепломережу та інші питання діяльності навчального закладу.

II. Перелік документів, що регулюють питання охорони праці, безпеки життєдіяльності в навчальному закладі

Під час перевірки готовності навчального закладу до нового навчального року слід мати такі документи:

Статут навчального закладу (наявність і правильність оформлення розділу з охорони праці).

Матеріали по ліцензуванню навчального закладу (наявність висновку з охорони праці).

Правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників навчального закладу, затверджені керівником.

Колективний договір (наявність розділу «Охорона праці», Комплексних заходів з охорони праці, безпеки життєдіяльності, матеріали щодо їх виконання (акти) оформлюють 2 рази на рік)

Посадові інструкції з розділом з охорони праці, безпеки життєдіяльності працівників навчального закладу з їхніми особистими підписами.

Наказ керівника навчального закладу про призначення відповідальних осіб (видається щорічно перед початком навчального року):

за організацію охорони праці в навчальному закладі та його структурних підрозділах (кабінети, лабораторії, майстерні, полігони тощо),

за експлуатацію енергогосподарства,

за експлуатацію котлів, інших посудин, що працюють під тиском,

за експлуатацію виробничого обладнання,

за експлуатацію вентиляційного обладнання,

за організацію збереження хімічних, горючих та легкозаймистих речовин.

Наказ керівника навчального закладу про призначення комісії для перевірки знань з охорони праці, безпеки життєдіяльності.

Протоколи засідання комісії з перевірки знань з охорони праці, БЖД працівників навчального закладу (оформляються один раз на 3 роки, новоприйнятих на роботу працівників – протягом місяця).

Посвідчення про перевірку знань з охорони праці керівника навчального закладу, його заступників і членів комісії з перевірки знань з охорони праці.

План організаційно-технічних заходів щодо поліпшення умов й охорони праці, здоров'я працівників та учнів. (складається на календарний рік.)

План заходів щодо забезпечення пожежної безпеки навчального закладу (складається на календарний рік).

План заходів щодо попередження дитячого дорожньо-транспортного травматизму (складається щорічно перед початком навчального року).

Акти загального технічного огляду будинків і споруджень навчального закладу (оформляється 2 рази на рік: навесні й восени).

Акт готовності закладу освіти до нового навчального року (оформляється щорічно перед початком навчального року).

Акти-дозволи на проведення занять у навчальних майстернях та в спортивних залах (оформляються щорічно перед початком навчального року).

Акти-дозволи на проведення занять у кабінетах фізики, хімії, біології, інформатики, ОБЖ (оформляються щорічно перед початком навчального року).

Акти-дозволи на введення в експлуатацію устаткування в навчальних майстернях і лабораторіях (оформляються щорічно).

Матеріали щодо проведення атестації робочих місць за умовами праці (оформляються не рідше одного разу на 5 років).

Протоколи перевірки опору заземлення устаткування (оформляються щорічно).

Акти технічного обслуговування й перевірки внутрішніх пожежних кранів (оформляються один раз на 6 місяців).

Журнал обліку первинних засобів пожежегасіння.

Акт обробки дерев'яних конструкцій горючого приміщення будинку вогнезахисним складом (оформляється один раз на 3 роки).

Акти перевірки стану вогнезахисної обробки дерев'яних конструкцій горючого приміщення (оформляються один раз на 6 місяців).

Перелік інструкцій з охорони праці (затверджується керівником навчального закладу).

Інструкції з охорони праці для всіх професій і виду робіт (переглядаються один раз на 3 роки для робіт підвищеної небезпеки й на 5 років – для інших робіт).

Журнали реєстрації інструкцій з охорони праці.

Журнал обліку видачі інструкцій з охорони праці.

Програма вступного інструктажу з охорони праці (затверджується керівником навчального закладу).

Програма первинного інструктажу з охорони праці на робочому місці (затверджується керівником навчального закладу).

Журнал реєстрації вступного інструктажу з охорони праці (оформляється при прийомі на роботу).

Журнал реєстрації інструктажів з охорони праці на робочому місці.

Журнал перевірки знань з електробезпеки персоналу із групою електробезпеки 1.

Журнал реєстрації цільового інструктажу учнів з безпеки життєдіяльності при організації суспільно корисної, продуктивної праці та проведенні позакласних і позашкільних заходів тощо.

Журнал адміністративно-громадського контролю.

Журнал реєстрації нещасних випадків на виробництві.

Журнал реєстрації нещасних випадків із тими, які навчаються.

Журнал обліку професійних захворювань (отруень).

III. Стан пожежної безпеки в навчальному закладі

Пожежна безпека забезпечується за допомогою таких документів та заходів:

наказ керівника про протипожежний режим у навчальному закладі. Наказ видається щорічно на початку навчального року, в ньому визначаються:

порядок прибирання приміщень, горючих відходів і пилу; порядок знеструмлення електроустаткування у випадку пожежі та після закінчення робочого дня;
порядок проведення тимчасових вогневих й інших пожежонебезпечних робіт;
порядок огляду й закриття приміщень після закінчення роботи;
дії при виявленні пожежі; порядок і терміни проходження інструктажу з пожежної безпеки, а також призначені відповідальні за його проведення; відповідальні за пожежну безпеку будинків й окремих приміщень.

Інструкція з пожежної безпеки, яка визначає:

порядок утримання території, будинків і приміщень, у тому числі евакуаційних шляхів;
забезпечення пожежної безпеки при проведенні навчально-виховного процесу, проведенні масових заходів, експлуатації устаткування, проведенні пожежонебезпечних робіт;
порядок і норми зберігання пожежонебезпечних речовин і матеріалів; порядок збору, зберігання й видалення горючих речовин і матеріалів;
порядок дій при пожежі: забезпечення безпечної й швидкої евакуації працівників та учнів, не рідше одного разу на півріччя необхідно проводити практичні тренування з евакуації працівників та учнів з будівлі навчального закладу при пожежі).

План евакуації, який оформляється на кожен поверх будинку, затверджується керівником навчального закладу, підписується особою, відповідальною за пожежну безпеку. Він повинен містити схему поверху, на якій наносяться шляхи й напрямки евакуації, місця розташування первинних засобів пожежогасіння й засобів зв'язку. План вивіщується на видному місці, він повинен вчасно переглядатися з урахуванням наявних умов.

Куточок пожежної безпеки, у якому повинні бути розміщені плакати про заходи пожежної безпеки, інструкція з пожежної безпеки, список добровільної пожежної дружини з їхніми обов'язками.

Акти про укомплектованість внутрішніх пожежних кранів. Внутрішні пожежні крани повинні бути укомплектовані рукавами й приєднаними до них стовбурами, розміщені в настінних шафах і опломбовані. У місцях з'єднання пожежного рукава із краном і зі стовбуром повинні бути гумові ущільнювальні прокладки. На дверцятах шафи повинен бути нанесений буквенний індекс із порядковим номером і номер телефону найближчої пожежної частини.

Акти про технічне обслуговування і перевірку працездатності внутрішніх пожежних кранів. Внутрішні пожежні крани не рідше двох разів у рік (навесні й восени) повинні підлягати технічному обслуговуванню й перевірятися на працездатність шляхом пуску води, для чого вибирають два вище від усіх розташовані пожежні крани, розгортають пожежні рукави й повністю відкривають вентиля. Довжина компактного струменя повинна бути не менше 17 м. Після цього пожежні рукави просушують і перекочують на нове укладання. Інші пожежні рукави повинні перекочуватися на нове укладання також не рідше двох разів на рік.

Акт про наявність покажчиків пожежних гідрантів (для тих навчальних закладів, що мають такі гідранти). У пожежних гідрантів і на стіні будинку повинні бути встановлені відповідні покажчики, на яких чітко наносяться цифри, що вказують відстань до джерела. Пожежні гідранти повинні перебувати в справному стані, перевірятися не рідше двох разів на рік на водовіддачу зі складанням акту, а в зимовий час повинні бути утеплені й очищатися від снігу й льоду.

Акти про своєчасність перевірки й перезарядження вогнегасників. Споруда і приміщення навчального закладу повинні бути забезпечені вогнегасниками відповідно до норм. Хімічні пінні вогнегасники повинні перезаряджатися щорічно. Вуглекислотні вогнегасники повинні перевірятися не рідше одного разу на 2 роки шляхом зважування (припустимий витік вуглекислого газу не повинен перевищувати 80 г протягом року). Балон вуглекислого вогнегасника повинен піддаватися гідравлічним випробуванням один раз на 5 років. Порошкові вогнегасники повинні проходити огляд на зарядних станціях один раз на 2 роки. На корпусі вогнегасників наноситися порядковий номер білою фарбою, також повинні бути таблички із вказівкою дати їхньої перевірки або перезарядження, вага заряду й розпис відповідальної особи. Усі первинні засоби пожежогасіння повинні бути зареєстровані в журналі обліку первинних засобів пожежогасіння.

Акти про технічне обслуговування автоматичної пожежної сигналізації. Автоматична пожежна сигналізація встановлюється в кабінетах і лаборантських хімії, фізики, біології, навчальних майстернях, кабінетах обслуговуючих видів праці, кабінетах БЖД, радіовузлах, технічних засобів навчання, інвентарних для зберігання технічних засобів й апаратури, роздягальнях, снарядних при спортивних залах, кімнатах інструктора й зберігання дрібного спортивного інвентарю, актових залах, кіноапаратних, обідніх залах, приміщеннях для груп продовженого дня, бібліотеках, канцеляриях, учительських, кімнатах технічного персоналу з господарською коморою, коморах сухих продуктів, білизняних, гладильних кімнатах. Автоматична пожежна сигналізація повинна постійно перебувати у ввімкненому стані й щорічно перевірятися на працездатність із складанням акту.

Акти про стан евакуаційних проходів, виходів, коридорів, тамбурів і сходів. Евакуаційні проходи, виходи, коридори, тамбури й сходи не повинні захаращуватися будь-яким устаткуванням і предметами. Вихідні двері сходових кліток повинні мати ущільнення в притворах і бути обладнані пристроями самозакривання. Всі евакуаційні виходи повинні бути обладнані запорами, що легко відкриваються, і не забиватися цвяхами. У коридорах, холах, на сходових клітках евакуаційних виходів повинні бути попереджувальні та вказівні знаки безпеки.

Акти про стан горищ. Двері або люки горищ повинні бути постійно замкнені. На дверях або люках горищних приміщень повинні бути написи з визначенням місця зберігання ключів. Слухові вікна горищ повинні бути зашклені й перебувати в закритому стані. У горищних приміщеннях не повинна сушитись білизна й влаштовуватись склади. Обробка дерев'яних конструкцій горищних приміщень вогнезахисним засобом повинна проводитися не рідше одного разу на 3 роки зі складанням акту. Перевірка стану вогнезахисної обробки повинна проводитись один раз на 6 місяців зі складанням акту.

Акти про стан зберігання фарб, лаків, розчинників й інших легкозаймистих рідин. Фарби, лаки, розчинники й інші легкозаймисті рідини повинні зберігатися в окремих будівлях - складах.

IV. Стан електрогосподарства

Під час огляду електрогосподарства навчального закладу необхідно звернути увагу на такі заходи, що направлені на безпечну його експлуатацію:

Наявність наказу керівника навчального закладу про призначення відповідального за електрогосподарство, організацію навчання й перевірки знань з електробезпеки. Навчання відповідального за електрогосподарство та електротехнічного персоналу навчального закладу повинно проводитися в спеціалізованому навчальному центрі із присвоєнням 4 групи електробезпеки один раз на три роки. Особи технічного персоналу, що виконують роботи, при яких може виникнути небезпека ураження електричним струмом, проходять інструктаж і перевірку знань один раз на рік за місцем роботи із присвоєнням I групи електробезпеки із записом у журналі реєстрації первинного інструктажу з охорони праці.

Наявність протоколів перевірки опору ізоляції електромережі й заземлення устаткування. Перевірка опору ізоляції освітлювальної електромережі в сухих приміщеннях з неелектропровідними підлогами повинна проводитися не рідше одного разу на 6 років. В інших приміщеннях опір ізоляції електромережі й заземлення устаткування повинно проводитись щорічно зі складанням протоколів. Недоліки, виявлені при перевірці опору ізоляції електромережі й заземлення устаткування, усуваються електротехнічним персоналом зі складанням акта або протоколу.

Стан електрощитових кімнат. Вхідні двері в електрощитову кімнату повинні бути постійно замкнені, оббиті з обох сторін жерстю із загином жерсті на торець дверей. На зовнішній стороні вхідних дверей повинно бути написано призначення приміщення, місце зберігання ключів і нанесений попереджувальний знак «Обережно! Електрична напруга». У приміщенні електрощитової не повинно бути сторонніх предметів, плафони на світильниках повинні бути герметичні, на підлозі біля електрощитової повинні бути діелектричні гумові

килимки. Електрощитова кімната повинна бути оснащена вуглекислотним або порошковим вогнегасником й однією парою діелектричних рукавичок.

Стан електричних щитів. Усі електричні щити повинні постійно бути замкнені. На зовнішній стороні дверцят електрощитів має бути нанесено: порядковий номер щита, яка подається на щит напруга й попереджувальний знак «Обережно! Електрична напруга», а на внутрішній стороні дверей електрощитів треба зазначити однолінійну схему електропостачання споживачів. Усередині електрощитів не повинно бути сміття, скупчення пилу й павутиння, некаліброваних плавких вставок.

Стан електромережі. Світильники повинні бути надійно підвішені до стелі й мати світлорозсіювальну арматуру. Комутаційні коробки мають бути закриті кришками. Корпуси й кришки електровимикачів і електророзеток не повинні мати відколів і тріщин, а також оголених контактів і приводів. Усі електророзетки та пристрої слід промаркувати за номінальною напругою.

Необхідно переконатися у відсутності нестандартних (саморобних) електронагрівальних приладів, повітряних ліній електропередачі й зовнішніх електропроводок, прокладених територією навчального закладу над горючими покрівлями, навісами й відкритими складами горючих матеріалів.

Паспорти на електроустановки.

Наявність освітлення території навчального закладу. На території мають бути освітлені пішохідні доріжки, вхідні двері, відкриті ігрові й спортивні майданчики з підводкою електроживлення до стовпів підземним кабелем. Дверцята комутаційних люків на бетонних стовпах повинні бути постійно закриті.

V. Утримання території навчального закладу

Підходи до будинку, в'їзди й входи на ділянку, проїзди й доріжки повинні мати тверде покриття. У літню пору всю ділянку за 1-2 години до приходу дітей слід щодня прибирати, траву, квіти, чагарники, ігрові майданчики й доріжки поливати водою. У зимовий час ігрові майданчики, доріжки, шаблі сходів мають щодня очищатися від снігу й льоду, а також посипатися піском. Господарський майданчик, який слід ізолювати від інших зон, розташовувати поблизу харчоблока, повинен мати тверде покриття й окремий в'їзд із вулиці. Сміттєзбиральники мають бути закриті кришками й розміщуватися під накриттям, не ближче 25 м від будинку. Всі колодязі на території повинні бути закриті кришками, а ями повинні мати огороження.

Територія навчального закладу повинна вчасно очищатися від горючих відходів, сміття, листя, сухої трави тощо. Сміття повинно систематично вивозитися з території, спалювати його на території забороняється.

Необхідно звернути увагу на стан карнизів на даху споруди навчального закладу. Наявність моху, порослих дерев та рослин на карнизах свідчать про вихід з ладу покрівлі даху, облицювання плиткою, а згодом і руйнування карнизів та стін.

П Л А Н З А Х О Д І В (орієнтовний)
щодо підготовки та обладнання приміщень
навчального закладу до нового навчального року

№ з/п	Заходи	Термін виконання	Відповідальний
1	Видати наказ «Про підготовку до нового навчального року»	червень	Директор
2	Розробити та затвердити план організаційних та ремонтних робіт, що необхідно виконати до початку нового навчального року	червень	Директор, заступник директора адміністративно-господарської роботи 3
3	Створити робочу комісію з підготовки навчального закладу до нового навчального року	червень	Директор
4	Організувати та забезпечити проведення ремонтних робіт у приміщенні навчального закладу	серпень	Заступник директора адміністративно-господарської роботи 3
5	Провести огляд освітлення та забезпечити заміну непрацюючих електроламп	серпень	Заступник директора адміністративно-господарської роботи 3
6	Провести технічний огляд та перевірити контури заземлення	серпень	Заступник директора адміністративно-господарської роботи 3
7	Підготувати тепломережу до роботи в осінньо-зимовий період	вересень	Заступник директора адміністративно-господарської роботи 3
8	Провести технічну експертизу вогнегасників, за потреби зробити перезарядку	вересень	Заступник директора адміністративно-господарської роботи 3

Директор навчального закладу   підпис   прізвище, ініціали
Додаток 2

П Л А Н (орієнтовний)
організаційних та ремонтних робіт з підготовки навчального закладу
до _____ / _____ навчального року

1. Зробити перевірку лічильників тепла і води.
Термін _____, виконавець _____.

2. Замінити лампи розжарювання на енергозберігаючі лампи в приміщеннях навчального закладу.
Термін _____, виконавець _____.
3. Перевірити стан підлоги в класах, кабінетах, майстернях та привести її у відповідність до вимог норм і правил безпеки навчання і праці.
Термін _____, відповідальний _____.
4. Поновити обладнання спальних кімнат для шестирічок (за необхідності).
Термін _____, відповідальний _____.
5. Провести вимірювання опору розтікання і заземлення електромережі та устаткування.
Термін _____, відповідальний _____.
6. Перевірити стан вікон та засклити (за необхідності).
Термін _____, виконавець _____.
7. Перевірити стан горища, даху, провести ремонтні роботи з метою унеможливлення протікання даху.
Термін _____, відповідальний _____.
8. Забезпечити технічну експертизу вогнегасників, за необхідності придбати нові вогнегасники.
Термін _____, відповідальний _____.
9. Перевірити стан і засклити за необхідності скляні фрамуги теплиці (оранжереї).
Термін _____, виконавець _____.
10. Інформувати міський (районний) відділ освіти щодо виконання плану організаційних та ремонтних робіт.
Щомісячно. Відповідальний – заступник директора з НВР.

Директор навчального закладу

підпис

прізвище

_____ навчальний заклад

Н А К А З

м. _____

«_____» _____ 20__ р.

№ _____

Про створення постійно діючої
технічної комісії
з обстеження приміщень і споруд

На виконання Закону України «Про охорону праці», Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01.08.2001 № 563,

Н А К А З У Ю:

1. Створити постійно діючу технічну комісію з обстеження приміщень і споруд навчального закладу в складі:

Голова комісії: _____, директор навчального закладу,

Члени комісії:

_____ заступник директора з адміністративно-господарської роботи,

_____ , відповідальний за безпечну експлуатацію будівель і споруд,

_____ , голова профкому.

Директор

підпис

прізвище

А К Т (орієнтовний)
обстеження приміщень та інженерних комунікацій
_____ навчального закладу
до початку _____ / _____ навчального року

« ___ » _____ 20 ___ р.

Ми, постійно діюча технічна комісія у складі:

_____ провела обстеження приміщень та інженерних комунікацій навчального закладу і встановила:

1. Система водопроводу, водовідведення відремонтовані, протікання води не зафіксовано.

2. Стан приміщень (стіни, підлога, коридори, класні кімнати, кабінети, майстерні, харчоблок, пральня, туалети), дах, допоміжні приміщення відповідає вимогам безпеки і виробничої санітарії, що визначаються чинними нормативними документами.

3. Обладнання в навчальних кабінетах, класних кімнатах відповідає вимогам Державних санітарних правил і норм влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН 5.5.2.008-01, затверджених постановою головного державного санітарного лікаря України від 14 серпня 2001 р. № 64.

4. Обладнання і споруди в спортивній залі, на спортивному майданчику справні та надійно закріплені.

5. Тепломережа відремонтована, випробувана на протікання, котельня укомплектована працівниками (оператор котельні, кочегар тощо), забезпечена інструкцією з охорони праці та готова до експлуатації.

Висновок комісії:

Навчальний заклад готовий до роботи.

Підписи:

Голова комісії

підпис

прізвище

Члени комісії:

Підпис

прізвище

Підпис

прізвище

Підпис

прізвище

Акт-дозвіл (орієнтовний)
на проведення занять в спортивному залі навчального закладу

м. _____

«__» _____ 20__ р.

Ми, комісія _____ навчального закладу в складі: _____, заступника директора з навчально-виховної роботи, _____, заступника директора з адміністративно-господарської роботи, _____, голови профкому, _____, учителя фізичної культури, склали цей акт про , що в спортивному залі було проведено випробування і перевірку на надійність встановлення та закріплення спортивного інвентарю і нестандартного обладнання. Відомості про випробування наведені в таблиці.

Таблиця

№ з/п	Назва спортивного інвентарю і спортобладнання	Кількість	Інвентарний номер	Дані випробувань	Закріплено надійно чи ненадійно
1	Бруси паралельні				
	Перекладина				
	Кінь гімнастичний				
	Козел гімнастичний				
	Лави гімнастичні				
	Гімнастична стійка				
	Стійки волейбольні				
	Щити баскетбольні				

Висновок комісії:

1. Установлено, що все спортивне обладнання закріплене надійно і придатне для використання в навчально-виховному процесі за умови виконання правил безпеки під час проведення занять в спортивному залі навчального закладу.
2. Для учнів створено умови для проведення занять з фізичної культури, робочі місця учнів відповідають нормам і правилам з охорони праці, безпеки проведення занять, а також віковим особливостям учнів.
3. Педагогічний персонал ознайомлений з правилами безпеки та інструкціями з безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту.

Голова комісії:

Підпис

Прізвище

Члени комісії:

Підписи

Прізвище

**ПРИМІРНИЙ АКТ ПРИЙОМУ ГОТОВНОСТІ
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО РОКУ**

Повна адреса _____ .

Телефон _____ .

Прізвище, ім'я, по батькові керівника навчального закладу

_____

Відповідно до рішення рай(міськ)відділу виконавчої влади від «__»__20 р.
перевірку проводила комісія в складі:

_____ від рай(міськ) відділу виконавчої влади (голова),
_____ від рай(міськ)во,
_____ від профспілки працівників галузі,
_____ від санепідемстанції (СЕС)
_____ від інших органів державного нагляду
_____ (пожежна охорона, охорона праці, цивільна оборона тощо)

Комісією встановлено:

1. Наявність виписки з рішення місцевої виконавчої влади про закріплення за навчальним закладом певної ділянки адміністративного району _____ - _____
2. Наявність копій первинних списків дітей 6-річного віку, одержаних від виконавчої влади

3. Обладнано для шестирічок:

Спальня _____, кімнат для відпочинку _____, спортмайданчиків _____.

4. Кількість:

груп продовженого дня _____, у них дітей _____;

кімнат для відпочинку _____.

5. У 20__ / 20__ навчальному році в навчальному закладі буде навчатися
_____ класів, _____ учнів, з них у I зміну _____ кл., у II зміну _____ кл.

Середня наповнюваність класів 1—9 _____, 10—11 _____.

6. Наявність проекту плану роботи навчального закладу на новий навчальний рік

_____.

7. Стан та якість ремонту приміщень:

капітального _____

поточного _____.

Хто виконував роботи з ремонту будівель _____.

9. Стан території та її площа _____ ,

кількість дерев _____, у тому числі фруктових _____,

ягідних кущів _____, квітників _____,

теплиця (оранжерей) _____.

10. Кількість і стан допоміжних споруд _____

Продовження додатка 6

Наявність цементованих майданчиків для сміттєзбиральників, їх стан _____

_____.

11. Огорожа навколо території навчального закладу та її стан

_____.

12. Навчально-дослідна ділянка та її характеристика

13. Спортспорти і майданчики, їх розміри та технічний стан

14. Наявність та стан готовності до нового навчального року кабінетів:

Кабінети (набораторії)	Кількість	Укомплектовано навчальним обладнанням відповідно до Переліку навчально - наочних посібників і навчального обладнання		Наявність перспективного плану обладнання кабінету		Наявність правил безпеки і пам'яток для кабінетів навчальних закладів, їх виконання
		повністю	частково	є	немає	
Біології, фізики, хімії тощо Суміщені (комбіновані)						

15. Готовність до занять навчальних майстерень, їх характеристика:

Вид майстерень	Площа, кв. м	Кількість робочих місць	Наявність обладнання та інструмента за нормою	Тип підлоги	Освітленість	Наявність актів перевірки (електрозахист, вентиляція)
З обробки металу та деревини З обробки харчових продуктів З обробки тканини Інші						

Продовження додатка 6

16. Наявність кабінету профорієнтації _____.

17. Наявність методичного кабінету _____.

18. Наявність кабінету відпочинку педагогічних працівників _____.

19. Наявність технічних засобів навчання (ТЗ), їх стан і зберігання.

№ з/п	Назва ТЗ	Кількість	У тому числі
1	2	3	справні несправні

Комп'ютери та комп'ютерна техніка				
Магнітофони				
Телевізори				
Електрофони				
Кінопроектори				
Діапроектори				
Радіовузол				
Мовна лабораторія				
Епіпроектори				
Пристрій для зашторювання				
Екрани				
Інші пристрої				

20. Розміри спортивного залу, наявність та стан обладнання та інвентарю за нормами _____.

21. Наявність та розміри актового залу та забезпечення пожежної безпеки _____.

22. Стан меблів (у класних, групових кімнатах, кабінетах тощо) _____.
Зазначити, яких меблів не вистачає відповідно до норм і зростових груп _____.

23. Наявність їдальні або буфету _____.
кількість посадочних місць _____, забезпеченість та стан меблів _____.

забезпеченість технологічним обладнанням _____,
санітарний стан _____.

умови для миття рук _____.

Наявність проточної води: холодної _____, гарячої _____.

24. Організація питного режиму _____.

25. Наявність медичного, стоматологічного кабінетів:
хто здійснює медичний контроль за станом здоров'я дітей _____.

26. Наявність і стан бібліотеки _____ 27. Фонд підручників _____, художньої літератури _____, періодичних видань _____.

Продовження додатка 6

Забезпеченість підручниками за предметами _____.

28. Забезпеченість освітлення в класах, кабінетах згідно з нормами _____.

29. Наявність актів перевірки опору ізоляції електромереж і заземлення _____.

30. Наявність і стан протипожежного обладнання:

протипожежні щити _____;

вогнегасники _____;

блискавкозахист _____;

пожежні водойми (гідранти) _____;

пожежні рукави _____;

наявність інструкції з пожежної безпеки та плану евакуації _____.

31. Стан покрівлі _____.

32. Наявність і стан інженерних комунікацій:

водопостачання _____,

газопостачання (електропостачання) _____,

каналізація _____.

33. Стан центральної вентиляції, можливості дотримання повітрообміну в навчальному закладі _____.

34. Потреба підвезення дітей до навчального закладу:

вирішена _____;

необхідно вирішити _____.

35. Наявність підсобного господарства та його стан _____.

36. Забезпечення безпеки життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу (наявність протоколів про навчання і перевірку знань працівників з безпеки життєдіяльності, журнали реєстрації інструктажів з охорони праці, журнали реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності, інструкції з безпеки в кабінетах (лабораторіях) тощо) _____.

37. Готовність навчального закладу до зими, наявність планів підготовки до зими. Характер опалювальної системи (котельня, теплоцентраль, пічне), її стан _____.

38. Забезпеченість педагогічними кадрами та техперсоналом _____.

39. Наявність та реєстрація колективного договору _____.

Висновок комісії про готовність навчального закладу до нового навчального року

Голова комісії: підписи _____ прізвище

Члени комісії підписи _____ прізвище

Продовження додатка 6

Примітки:

1. Перевірка готовності навчальних закладів до нового навчального року закінчується до 25 серпня.

2. Акт прийому готовності закладу складають у 2—3 примірниках. Один примірник обов'язково передають у місцевий орган управління освітою, другий — залишається в навчальному закладі.

3. Якщо комісія вважає, що навчальний заклад не можна прийняти, треба точно зазначити, які роботи і в які строки мають бути виконані.

Запропонована форма акта передбачає лише основні питання, тому до змісту перевірки можна включити питання з урахуванням місцевих умов і об'єкта, що перевіряється (класи-кабінети, групові кімнати, актові зали, конференцзали тощо).

Паспорт кабінету хімії

Загальноосвітній навчальний заклад _____
(назва навчального закладу)

Адреса _____
(поштова адреса навчального закладу)

Місце розташування кабінету _____
(поверх, № кабінету)

Загальна площа кабінету _____ м², лаборантської _____ м²

Меблі та обладнання:

столи учнівські _____ шт.,

робочий стіл учителя _____ шт.,

демонстраційний стіл _____ шт.,

дошка _____ шт.,

екран _____ шт.,

комп'ютер _____ шт.,

ксерокс _____ шт.,

шафа _____ шт.,

стілці учнівські _____ шт.,

стілці вчителя, лаборанта _____ шт.,

витяжна шафа _____ шт.,

магнітна дошка _____ шт.,

принтер _____ шт.,

сканер _____ шт.,

проектор _____ шт.,

інше.

Орієнтовний перелік навчально-наочних посібників і навчального обладнання:

№	Назва	Кількість і місце знаходження
	Об'єкти натуральні	
	Підручники	
	Навчальні посібники	
	Методичні посібники	
	Приладдя	
	Реактиви	
	Інші матеріальні цінності кабінету	

„___” ___ 20___ р.

Керівник навчального закладу

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Завідувач кабінету (лабораторії)

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Голова профкому

М.П.

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

ТАБЛИЦЯ СТРОКІВ ПЕРЕВІРКИ ОБЛАДНАННЯ
І ЗАХИСНИХ ЗАСОБІВ

№ з/п	Назва обладнання і захисних засобів	Терміни, форма перевірки
1	Вогнегасники	1 раз на рік, указати дату (НАПБ А.01.001-2004)
2	Опір ізоляції електромережі	Щорічно, протокол заміру (Правила технічної експлуатації електроустановок споживачів)
3	Стан заземлення	
4	Манометри в котельні	
5	Драбини (стрем'янки) дерев'яні	1 раз на рік з клеймом на корпусі або склі (НПАОП 0.00-1.30-01)
6	Електродвигуни	1 раз на рік, після ремонту і перед установкою (додаток 1,2 Правил технічної експлуатації електроустановок споживачів)
7	Електровимірювальні прилади	1 раз на 2 роки з встановленням клейма (НПАОП 0.00-1.30-01)
8	Котли водогрійні всіх систем	Після закінчення опалювального сезону та після ремонту (НПАОП 0.00-1.11-98)
9	Опалювальні системи	Перед пуском та після ремонту (п.8 розділу 13 НПАОП 0.00-1.11-98)
10	Питна вода (кулер)	Повинна мати температуру не менш як +8 і не більш як +20°C (ДСанПіН 5.2.2.008-01)
11	Випробування спортивних снарядів і обладнання	Перед початком навчального року, складається акт
12	Обладнання майстерень, лабораторій	Перед початком навчального року і після ремонту, складається акт
13	Чищення електроламп від пилу	1 раз на квартал або при забрудненні
14	Чищення скла вікон	2 рази на рік

№ 1/9-503 від 18.07.2013

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
Автономної Республіки Крим, управління
(департаменти) освіти і науки обласних,
Київської та Севастопольської міських
державних адміністрацій,
Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Про використання Інструктивно-методичних
матеріалів з питань створення безпечних умов організації
навчально-виховного процесу
в групі продовженого дня
загальноосвітнього навчального закладу

Надсилаємо для використання у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів Інструктивно-методичні матеріали «Створення безпечних умов організації навчально-виховного процесу в групі продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу».

Зазначені матеріали будуть розміщені на офіційних веб-сайтах Міністерства освіти і науки www.mon.gov.ua, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти www.iitzo.gov.ua та надруковані у фахових журналах.

Додаток: Інструктивно-методичні матеріали на 8 арк.

Заступник Міністра

Б. М. Жебровський

Інструктивно-методичні матеріали
«Створення безпечних умов організації навчально-виховного процесу в
групі продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу»

I. Загальні положення

Інструктивно-методичні матеріали розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про охорону праці».

Державна політика з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності в галузі освіти базується на ряді принципів, з яких основними є пріоритет життя і здоров'я учасників навчально-виховного процесу, повна відповідальність роботодавця, власника або уповноваженого ним органу, керівника загальноосвітнього навчального закладу (далі – навчального закладу) за створення належних, безпечних і здорових умов праці і навчання, запобігання нещасних випадків та професійних захворювань.

Безпечні умови навчання і праці створюються відповідним середовищем, що сприяє зміцненню здоров'я, збереженню життя і не спричиняє травмування учасників навчально-виховного процесу.

Проведення занять у групі продовженого дня повинно відповідати вимогам безпеки відповідно до:

Державних санітарних правил і норм влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01), затверджених постановою Головного державного санітарного лікаря України від 14 серпня 2001 року № 63;

Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2004 року № 601, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 09 вересня 2004 року за № 1121/9720;

Положення про групу продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05 жовтня 2009 року № 1121;

Державних будівельних норм ДБН В.2.2-3-97 «Будинки та споруди навчальних закладів», затверджених наказом Державного комітету України у справах містобудування і архітектури від 27 червня 1996 року № 117;

[Правил пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України](#), затверджених наказом Міністерства освіти України, Головного управління Державної пожежної охорони МВС України від 30 вересня 1998 року № 348/70, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 17 грудня 1998 року за № 800/3240 (далі – Правила пожежної безпеки);

[Правил безпечної експлуатації електроустановок споживачів](#), затверджених наказом Комітету по нагляду за охороною праці Міністерства праці та соціальної політики України від 09 січня 1998 року № 4, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 10 лютого 1998 року за № 93/2533;

[Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах](#), затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01 серпня 2001 року № 563, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 листопада 2001 року за № 969/6160 (далі - Положення про організацію роботи з охорони праці).

II. Основні вимоги безпеки під час навчально-виховного процесу

Організація і проведення навчально-виховного процесу у групі продовженого дня в початковій та основній школах здійснюється вихователем, учителем іншим працівником навчального закладу (далі - вихователь). Склад групи продовженого дня і прізвище вихователя затверджуються наказом керівника навчального закладу на початку навчального року.

Навчальні приміщення (класні кімнати, кабінети) повинні бути віддалені чи ізольовані від приміщень, що є джерелами шуму, запахів (майстерні, спортивні, актові зали, їдальні, харчоблоки тощо) та об'єктів можливої підвищеної небезпеки для учнів.

Приміщення для відпочинку (сну) учнів 1 класу слід обладнувати в окремій кімнаті (блоці), де відсутні шуми та запахи. Під час сну вихователь має стежити за учнями, котрих розміщують на другому ярусі ліжок, утримуючи в належному стані поручні, паски для їхнього страхування. Тривалість відпочинку (сну) першокласників 1,5 год.

У приміщеннях навчального закладу, зокрема, в класних кімнатах (кабінетах) температура повітря повинна бути 17 – 20 °С, у спальних приміщеннях – 18 – 20 °С.

Відповідно до вимог повітряно-теплого режиму класні кімнати (кабінети) слід провітрювати на перервах. Наскрізне провітрювання навчальних приміщень слід здійснювати до початку і після закінчення занять, на великих перервах. Фрамугами та кватирками слід користуватися протягом всього року. Вікна дозволяється відчиняти вихователю або техпрацівникові у приміщеннях лише 1-го поверху. На другому та третьому поверхах можна відкривати лише фрамуги, кватирки.

У разі несправності будь-якого шкільного обладнання, меблів учні мають негайно припинити користування ними, вихователь повинен повідомити про це керівника або завідувача господарською частиною навчального закладу.

Пожежна безпека в групі продовженого дня забезпечується відповідно до Правил пожежної безпеки, зокрема, не дозволяється використовувати джерела відкритого вогню (свічки, газові лампи та ліхтарі тощо), нестандартні електронагрівальні пристрої з метою опалення класних приміщень, використовувати електроплитки, електрочайники, кип'ятильники для приготування їжі, за винятком спеціально обладнаних приміщень.

У разі виникнення пожежі вихователь має негайно організовано вивести учнів з приміщення навчального закладу згідно з планом евакуації, повідомити про це адміністрацію навчального закладу, викликати службу порятунку за відповідним номером телефону. При евакуації вихователю необхідно переглянути усі шафи, столи, де учні могли б заховатися, останнім вийти з приміщення класної кімнати, закривши щільно вікна і двері, щоб полум'я не поширювалось до інших приміщень.

При незначному загорянні слід негайно відключити електроприлади та загасити полум'я первинними засобами пожегасіння, можна збити полум'я одягом, накрити мокрою тканиною. Таку роботу виконують вихователі, технічні працівники (дорослі). Вогнегасники мають розміщуватися на стендах або пожежних щитах, про місце знаходження яких зазначається у планах евакуації зі шкільного приміщення.

Для практичного застосування правил безпеки під час евакуації необхідно проводити навчальну евакуацію учнів під час проведення Дня цивільного захисту в навчальному закладі.

У класній кімнаті (кабінеті) групи продовженого дня мають бути розміщені правила поведінки учнів на прогулянках, інструкції з пожежної та електробезпеки, правила дорожнього руху тощо.

III. Організація та безпечне проведення навчально - виховної роботи з учнями у групі продовженого дня

3.1. Вимоги щодо організації навчально-виховного процесу

Відповідальність за життя і здоров'я учнів під час проведення занять у групі продовженого дня покладається на вихователя, який проводить їх.

Під час проведення занять у групі продовженого дня учням дозволяється перебувати в класних кімнатах, кабінетах, спортзалі, шкільних майстернях лише під наглядом вихователя,

користуватися спортивним інвентарем, займатися на спортивних майданчиках з тренажерним спортивним обладнанням після проведення вихователем інструктажу з безпеки проведення таких занять. Під час проведення спортивних занять учні мають користуватися спортивним одягом та взуттям, що відповідають їхньому розміру.

Учням не дозволяється залишати територію навчального закладу без дозволу вихователя. Це може призвести до небезпечних ситуацій, що спричиняють нещасні випадки.

Одним із видів діяльності учнів у групах продовженого дня є рухлива активність на повітрі до початку самопідготовки (прогулянки, рухливі і спортивні ігри, суспільно – корисна праця на пришкольній ділянці тощо), а після завершення самопідготовки – участь у заходах емоційно-розвивального характеру (робота в гуртках, ігри, вікторини, підготовка і проведення концертів художньої самодіяльності тощо). Тривалість прогулянки для учнів протягом дня має бути не меншою, ніж 1,5 год.

Під час самопідготовки учні мають дотримуватися правил безпечної поведінки, як під час уроків. Учнів, які виконали завдання самопідготовки раніше інших, слід завантажити іншими видами робіт з навчальної діяльності (за вибором учня).

Для профілактики стомлюваності, зору, зняття напруження та формування правильної постави учнів початкової і основної школи на заняттях (уроках) у групі продовженого дня слід проводити фізкультпаузи, фізкультхвилинки, гімнастику для очей (через кожні 15 – 20 хв навчальної діяльності протягом заняття).

На перервах учні повинні дотримуватися правил безпеки: не бігати коридорами, не штовхатися, не застосовувати фізичну силу проти товаришів, не влаштовувати бійки, не ображати інших тощо, не сідати на підвіконня, перила сходових, елементи системи опалення тощо. Рухатися коридором слід з правого боку, підніматися та спускатися на поверхи приміщення - сходами праворуч.

Для організації і контролю порядку у другій половині навчального дня (групах продовженого дня) призначається щоденне чергування вихователів згідно з графіком, затвердженим керівником навчального закладу.

Учні мають виконувати вказівки вихователя, чергового вихователя (учителя) щодо дотримання правил безпечної поведінки, адекватно реагувати на зауваження та пропозиції дорослих, чергових учнів.

До господарських, технічних приміщень навчального закладу вхід учням без дозволу вихователя забороняється.

Під час роботи в групі продовженого дня вихователь повинен звертати увагу учнів на вимоги безпеки до об'єктів можливої підвищеної небезпеки на території навчального закладу, перелік яких визначається керівником навчального закладу в плані роботи з цивільного захисту.

Ігри з учнями на території навчального закладу слід проводити, як правило, на ігрових майданчиках, засипаних піском або гравієм, чи ділянках з трав'яним покривом (засіяних невисокою травою).

Не дозволяється стороннім особам відвідувати учнів під час проведення занять без дозволу чергового вихователя (учителя), чергового заступника керівника навчального закладу.

На підставі заяви батьків (осіб, які їх замінюють) дозволяється відпускати учнів у зручний для батьків час у супроводі дорослих (родичів, старших учнів, інших осіб, які вказані у заяві). Якщо за заявою батьків (осіб, які їх замінюють) учневі дозволено залишати групу продовженого дня і самостійно прямувати додому після закінчення занять, відповідальність за здоров'я і життя учня несуть батьки (особи, які їх замінюють).

Після закінчення занять у групі продовженого дня учні в супроводі вихователя організовано залишають класну кімнату (кабінет) і приміщення навчального закладу.

Після закінчення занять у групі продовженого дня чи позакласних заходів перебування учнів у приміщенні та на території навчального закладу не дозволяється.

3.2. Вимоги до організації суспільно - корисної праці та робіт з самообслуговування учнів

Під час проведення занять у групі продовженого дня учні беруть участь у різних видах трудової діяльності навчального закладу. При цьому вони повинні дотримуватися правил безпеки і дбайливо ставитися до шкільного майна.

До трудової діяльності в навчальному закладі відноситься суспільно-корисна праця, самообслуговування та інші види діяльності: утримання в чистоті і порядку класної кімнати (кабінету), спортивних майданчиків, робота на пришкольніх ділянках (озеленення, посадка, полив, догляд за рослинами тощо), робота в куточку живої природи, садках, оранжереях, теплицях тощо.

Усі види робіт повинні проводитися з дотриманням правил охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу.

У процесі самообслуговування учні можуть виконувати прибирання класних кімнат (кабінетів) лише вологим методом з наступним провітрюванням приміщення. Миття підлоги дозволяється учням лише з 10 років з використанням швабри і гумових рукавичок.

Учні 2 – 4 класів можуть брати участь у прибиранні території навчального закладу, доглядати за квітами, а учні 5 – 9 класів – у генеральному та щоденному прибиранні пришкольньої ділянки (підмити, очищувати від снігу, саджати, поливати дерева тощо). Одноразова тривалість роботи із самообслуговування учнів 2 – 4 класів не повинна перевищувати 30 хв (1 год на тиждень), для учнів 5 – 9 класів – 45 хв (2 год на тиждень). Учні повинні працювати у спеціальному одязі (відповідне взуття, халат чи фартух, головний убір, гумові рукавички).

Перед кожним видом праці вихователь повинен провести інструктаж з безпеки роботи з відповідними інвентарем та пристосуванням.

Учні не допускаються до виконання роботи, що є небезпечною для їхнього життя і здоров'я (робота із значним фізичним навантаженням, миття вікон, використання хімічних речовин для прибирання, очищення даху від снігу, льоду, перенесення скла та виробів з нього, прибирання санітарних кімнат, сходів, спортивних приміщень, догляд за хворими тваринами тощо).

3.3. Вимоги до забезпечення учнів групи продовженого дня питною водою і харчуванням

Для забезпечення учнів питною водою обладнуються питні фонтанчики, автоматичні крани з температурою води не більше + 25° С. Допускається забезпечення класної кімнати (групи) спеціальними ємкостями (пляшками) з питною водою та одноразовими склянками.

Організація харчування учнів у навчальному закладі здійснюється відповідно до нормативних документів Міністерства охорони здоров'я України.

При харчоблоці навчального закладу повинні бути списки учнів, які знаходяться на диспансерному обліку і потребують дієтичного харчування.

Вихователь зобов'язаний чітко організувати харчування учнів згідно з порядком, визначеним відповідним наказом керівника навчального закладу.

Контроль за організацією харчування та правилами поведінки учнів у їдальні здійснює вихователь.

3.4. Вимоги до організації та безпечного проведення екскурсій, походів, практичної діяльності в довіллі

Практична діяльність учнів групи продовженого дня у довіллі здійснюється з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей, пізнавальних можливостей, здібностей, інтересів учнів, зі створенням безпечних умов для їхнього життя і здоров'я.

Рішення про можливість проведення прогулянки, екскурсії тощо на відкритому повітрі приймає вихователь.

При спекотній погоді бажано не проводити прогулянки під відкритим сонцем. У таку погоду учні мають знаходитися під тентом чи спеціальним накриттям або в бесідках з покрівлею. Знаходячись на сонці, кожен учень (учениця) має одягнути головний убір.

У дощову, засніжену погоду прогулянки на свіжому повітрі проводяться під накриттям – тентами, у захищеному від вітру та снігу місці.

Для організації та проведення місцевих екскурсій, походів у межах міста, села наказом директора навчального закладу призначається керівник екскурсії (учитель, вихователь), який визначає маршрут екскурсії, готує відповідні документи на її проведення.

Перед проведенням екскурсії керівник повинен ретельно обстежити ту ділянку природного оточення, куди будуть приведені учні, обрати безпечні місця, де відсутні небезпека нападу хижих, отруйних тварин (змій, павукоподібних, багатоніжок тощо); болота, трясовини тощо.

Підготовлену інформацію про місцеву фауну та флору, про можливі зустрічі з небезпечними та хижими тваринами, з отруйними рослинами, грибами під час екскурсії (походу) та способи захисту від них керівник екскурсії має повідомити учасників.

Місце екскурсії та відстань до неї визначається, виходячи з фізичних можливостей учнів. При цьому слід ураховувати особливості дороги і стан погоди.

Перед проведенням екскурсії (походу) слід провести інструктаж з питань безпечної поведінки учнів під час заходу. До організації та проведення практичної діяльності в докільці доцільно залучати і батьків.

Під час перевезення учнів до місця екскурсії (походу) за допомогою транспорту (залізничного, автотранспорту, міського електротранспорту тощо) слід користуватися правилами безпеки, що зазначені в Основних вимогах щодо забезпечення безпечного перевезення пасажирів під час здійснення нерегулярних пасажирських перевезень, затверджених наказом Міністерства транспорту та зв'язку України, Міністерства внутрішніх справ України від 25 травня 2007 року. № 450/167, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 12 червня 2007 року за № 614/13881.

3.5. Планування роботи вихователя групи продовженого дня з питань безпеки життєдіяльності

Відповідно до листа Міністерства освіти України від 15 травня 1995 року № 1/9-169 до посадової інструкції вихователя мають вноситися конкретні обов'язки та відповідальність з безпеки життєдіяльності.

До плану роботи вихователь групи продовженого дня включає пункти щодо:

проведення днів, тижнів, місячників, заходів з актуальних питань безпеки життя і здоров'я учнів;

перегляду фільмів про шкідливість тютюнопаління, наркоманії, токсикоманії, алкоголізму, ігроманії з урахуванням вікових особливостей дітей; проведення бесід, творчих конкурсів, читання науково-популярної літератури з різних аспектів здорового способу життя і профілактики захворювань, інших питань безпеки життєдіяльності;

організації, підготовки та оформлення матеріалів виставок, стендів з питань безпеки життєдіяльності тощо.

Особливу увагу слід приділити роботі з попередження побутового травматизму, ознайомленню з діями у разі виникнення нещасних випадків у побуті, наданню першої домедичної допомоги потерпілим.

Планування роботи в групі продовженого дня передбачає проведення групових занять, конкурсів, спортивних змагань, стартів та інших культурно-масових заходів, що сприяють зміцненню здоров'я учнів, вчать учнів правил безпечної поведінки під час навчально-виховного процесу і в побуті.

При організації і проведенні планової роботи в групі продовженого дня слід використовувати навчально-наочні посібники, технічні засоби навчання, що знайомлять учнів з правилами безпечної поведінки.

3.6. Порядок проведення та реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності в групі продовженого дня

Відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці перед початком навчального року на першому занятті в групі продовженого дня та перед виконанням кожного завдання, пов'язаного з використанням різних матеріалів, інструментів, приладів тощо, а також перед початком канікул вихователь проводить з учнями первинний інструктаж з безпеки життєдіяльності, який реєструється в журналі групи продовженого дня відповідно у графах «Короткий запис виховних заходів» або «Час проведення та зміст спортивної години, прогулянок».

Позаплановий інструктаж з учнями проводиться у разі нещасного випадку, що трапився під час навчально-виховного процесу.

Цільовий інструктаж проводиться з учнями перед проведенням позакласних, позашкільних заходів (екскурсії, походи, спортивні змагання тощо), суспільно-корисної праці (прибирання територій, приміщень, робота на навчально-дослідних ділянках тощо).

Позаплановий та цільовий інструктажі проводить вихователь, який відповідає за проведення заходу.

Реєстрація позапланового та цільового інструктажів здійснюється у журналі реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності, що знаходиться в класній кімнаті (кабінеті).

Інструктаж з безпеки життєдіяльності перед проведенням спортивних ігор, прибиранням території навчального закладу, інших робіт у групі продовженого дня не реєструється у вищезазначеному журналі, запис про проведення такого інструктажу вихователь робить у журналі групи продовженого дня.

Реалізація вихователем вимог безпеки життєдіяльності учнів гарантує їх безпеку навчання у групі продовженого дня.

№ 1/9-497 від 17.07.2013

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, Інститути післядипломної педагогічної освіти

Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань створення безпечних умов для роботи у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів

Надсилаємо для використання у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів Інструктивно-методичні матеріали «Безпечне проведення навчальних занять у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів».

Зазначені матеріали будуть розміщені на офіційних веб-сайтах Міністерства освіти і науки www.mon.gov.ua, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти www.iitzo.gov.ua та надруковані у фахових виданнях.

Додаток: Інструктивно-методичні матеріали на 7 арк.

Заступник Міністра

Б. М. Жебровський

Інструктивно-методичні матеріали**«Безпечне проведення навчальних занять у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів»**

Відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про охорону праці» державна політика щодо охорони праці і безпеки життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу (далі – навчального закладу) базується на принципі пріоритетності їхнього життя і здоров'я, повної відповідальності керівника навчального закладу за створення належних, безпечних і нешкідливих умов навчання і праці та запобігання нещасних випадків і професійних захворювань.

Запорукою збереження здоров'я і життя учасників навчально-виховного процесу під час роботи в кабінеті інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій (далі - КІКТ) навчального закладу є дотримання вимог безпеки життєдіяльності (сукупність знань і навичок зі зміцнення та збереження здоров'я, життя, знання вимог пожежної, радіаційної, електробезпеки, попередження травматизму тощо).

1. Перелік нормативно-правових документів з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності, що регулюють питання навчання в КІКТ

- Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 01 серпня 2001 р. № 563, зареєстроване в Міністерстві юстиції 20 листопада 2001 р. за № 969/6160 (зі змінами) (далі - Положення про організацію роботи з охорони праці);

- Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН 5.5.2.008-01, затверджені постановою Головного державного санітарного лікаря України від 14 серпня 2001 р. № 63 (далі – ДСанПіН 5.5.2.008-01);

- Державні санітарні правила та норми «Влаштування і обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчальних закладах та режим праці учнів на персональних комп'ютерах ДСанПіН 5.5.6.009-98», затверджені постановою Головного державного санітарного лікаря України від 30 грудня 1998 р. № 9 (далі - ДСанПіН 5.5.6.009-98);

- Положення про кабінет інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій навчання загальноосвітніх навчальних закладів, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 20 травня 2004 р. № 407, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 14 червня 2004 р. за № 730/9329 (далі – Положення про кабінет інформатики);

- Правила безпеки під час навчання в кабінетах інформатики навчальних закладів системи загальної середньої освіти, затверджені наказом Держнаглядохоронпраці України від 16 березня 2004 р. № 81, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 17 травня 2004 р. за № 620/9219 (далі - Правила безпеки під час навчання в кабінетах інформатики);

- Правила пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України, затверджені спільним наказом Міністерства освіти України і Головного управління Державної пожежної охорони МВС України від 30 вересня 1998 р. № 348/70, зареєстровані у Міністерстві юстиції України 17 грудня 1998 р. за № 800/3240 (далі - Правила пожежної безпеки);

- Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів, затверджені наказом Комітету по нагляду за охороною праці України Міністерства праці та соціальної політики

України від 09 січня 1998 р. № 4, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 10 лютого 1998 р. за № 93/2533 (далі – Правила безпечної експлуатації електроустановок);

- Нормативи наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп продовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядок поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 20 лютого 2002 р. № 128, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 06 березня 2002 р. за № 229/6517;

- Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затверджене наказом Держнаглядохоронпраці України від 26 січня 2005 р. № 15, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 15 лютого 2005 р. за № 231/10511 (НПАОП 0.00-4.12-05);

- Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, затверджене наказом Держнаглядохоронпраці України від 18 квітня 2006 р. № 304, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 07 липня 2006 р. за № 806/12680 (далі – Положення про порядок проведення навчання з охорони праці);

- Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 31 серпня 2001 року № 616, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 28 грудня 2001 року за № 1093/6284 (далі – Положення про порядок розслідування нещасних випадків).

2. Основні вимоги безпеки в кабінеті інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій навчання

Основною метою створення КПКТ є забезпечення належних умов для проведення навчально-виховного процесу з розв'язання завдань, визначених цілями та змістом освітньої галузі «Технології» Державного стандарту базової і повної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 та Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462.

КПКТ повинен розміщуватися в окремому приміщенні і мати допоміжне приміщення (лаборантську).

Приміщення КПКТ має відповідати вимогам:

ДСанПіН 5.5.2.008-01;

Правил безпечної експлуатації електроустановок;

Правил пожежної безпеки.

Облаштування, обладнання, реконструкція КПКТ здійснюється відповідно до вимог ДСанПіН 5.5.2.008-01 та ДСанПіН 5.5.6.009-98.

Обладнання, яке створює навчальне середовище і використовується для проведення навчально-виховного процесу в КПКТ, має відповідати вимогам безпеки життєдіяльності.

Електротехнічне обладнання КПКТ повинно відповідати вимогам електробезпеки, передбаченим Правилами безпечної експлуатації, Правилами безпеки під час навчання в кабінетах інформатики, іншими нормативними документами.

У КПКТ дозволяється використовувати кіно-, відео- та мультимедійну апаратуру з урахуванням вимог Правил безпечної експлуатації електроустановок.

Сучасні технічні засоби навчання, до яких належить комп'ютер, мультимедійний проектор, проекційний екран, інтерактивна дошка тощо, мають бути заземленими за схемами, які розміщені в технічних описах та інструкціях, що додаються до пристроїв.

Технічне обслуговування та ремонт комп'ютерної техніки КПКТ проводять підприємства, які здійснюють сервісне обслуговування і мають право на проведення таких робіт відповідно до угод, які укладають навчальні заклади.

Основна система електроживлення повинна використовуватися тільки для підключення навчального комп'ютерного комплексу.

Відповідно до Правил пожежної безпеки КПКТ обладнується системою автоматичної пожежної сигналізації, переносними вогнегасниками та засобами аварійного відключення живлення.

Комплектність, типи та розташування шкільних меблів у КПКТ та лаборантській відповідає вимогам санітарно-гігієнічних правил і норм.

Засоби навчання, якими обладнано КПКТ, можуть використовуватися для навчання інших навчальних предметів у позаурочній роботі. Позакласні заняття з інформатики проводяться тільки в присутності вчителя.

Тривалість та періодичність навчальних занять, чисельність навчальних груп у КПКТ визначаються ДСанПіН 5.5.6.009-98.

Готовність КПКТ до навчального процесу перед початком навчального року перевіряє комісія, створена відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці.

Завідувач КПКТ розробляє паспорт кабінету, у якому зазначаються основні його параметри: освітлення, площа, наявність інженерних мереж (водопостачання, каналізація, вентиляція, тепломережа, електромережа), забезпечення меблями, обладнанням, підручниками, навчальними посібниками, приладдям, науково-методичними і науково-популярними журналами тощо.

У кожному КПКТ мають бути інструкції до проведення практичних робіт, інструкції до програмних засобів та систем програмування тощо; інструкції з безпеки і журнал реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності.

З метою попередження та запобігання нещасних випадків під час роботи в КПКТ необхідно дотримуватися вимог безпеки, що визначаються Правилами безпеки під час навчання в кабінетах інформатики.

КПКТ має бути обладнаний аптечкою з набором медикаментів, перев'язувальних засобів і приладь та інформацією про місце знаходження і номер телефону найближчого лікувально-профілактичного закладу, де можуть надати кваліфіковану медичну допомогу.

У разі нещасного випадку з учнем під час роботи в КПКТ учитель (лаборант) повинен терміново повідомити про це керівника і службу охорони праці навчального закладу, організувати надання першої домедичної допомоги потерпілому, викликати медпрацівника навчального закладу, за потреби організувати виклик швидкої допомоги. Робота з розслідування нещасного випадку проводиться відповідно до Положення про порядок розслідування нещасних випадків.

3. Відповідальність і обов'язки завідувача КПКТ, учителя інформатики, лаборанта щодо забезпечення безпеки життєдіяльності учнів

Відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці відповідальність за створення належних, безпечних і здорових умов навчання і праці в КПКТ несе керівник навчального закладу.

Відповідальність за безпечний стан робочих місць, обладнання, приладів, інвентарю несуть завідувач КПКТ, учителі інформатики.

Відповідальність за стан електрообладнання, вентиляції, водопровідної та каналізаційної систем і сантехнічних споруд у КПКТ несуть особи, призначені наказом керівника навчального закладу.

Учитель інформатики контролює роботу лаборанта і надає йому практичну допомогу з метою попередження нещасних випадків.

Відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці завідувач КПКТ, учителі інформатики проходять один раз на три роки навчання з безпеки життєдіяльності з наступною перевіркою знань.

До обов'язків завідувача КПКТ з питань безпеки життєдіяльності входить:

- забезпечення безпечних умов для проведення уроків і позаурочної роботи;
- проведення інструктажів з безпеки життєдіяльності;
- контроль за дотриманням учнями в КПКТ правил поведінки, чистоти, порядку, правил безпечної експлуатації електротехнічного і іншого обладнання, дотриманням правил пожежної безпеки;

Робоче місце вчителя обладнується системою управління електроживленням навчального комп'ютерного комплексу, яка забезпечує його включення (відключення).

Лаборант КПКТ, який працює під керівництвом завідувача, учителя інформатики, допомагає їм в організації і проведенні навчальних занять, демонстрацій, позаурочної роботи з навчального предмета;

4. Проведення інструктажів з питань безпеки життєдіяльності

Навчання з питань безпеки життєдіяльності в умовах роботи в КПКТ навчальних закладів проводиться за допомогою інструктажів відповідно до Положення про порядок проведення навчання з питань охорони праці, яким визначається порядок проведення, тематика та організація проведення інструктажів з безпеки життєдіяльності учнів.

Інструктажі з безпеки життєдіяльності з учнями проводить завідувач КПКТ (учитель інформатики).

Перед початком роботи учнів у КПКТ завідувач кабінету проводить первинний інструктаж з безпеки життєдіяльності, який знайомить їх з правилами поведінки в кабінеті. Запис про проведення первинного інструктажу робиться в спеціальному журналі реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності, який зберігається в кабінеті (згідно з додатком).

Первинний інструктаж перед кожним практичним заняттям у КПКТ проводиться учителем інформатики за інструкціями з безпеки під час навчання відповідно до виконуваних робіт і реєструється в класному журналі на сторінці предмета у розділі про зміст уроку: «Інструктаж з БЖД». Учні, які інструктуються, не розписуються про такий інструктаж.

При порушенні учнями правил, норм, вимог нормативно-правових актів з питань безпеки життєдіяльності, що можуть призвести або призвели до травмування, аварії, пожежі та інших надзвичайних ситуацій, проводиться позаплановий інструктаж з безпеки життєдіяльності. Позаплановий інструктаж також проводиться на робочому місці при введенні в дію нових нормативно-правових актів з питань безпеки життєдіяльності, зміні умов виконання навчальних завдань, у разі скоєння нещасних випадків тощо.

Запис про проведення позапланового інструктажу з безпеки життєдіяльності здійснюється в спеціальному журналі реєстрації інструктажів (додаток).

Цільовий інструктаж з безпеки життєдіяльності з учнями проводиться у разі організації позанавчальних, позашкільних заходів (олімпіад, турнірів з предмета тощо), при ліквідації аварії, надзвичайної ситуації тощо.

Реєстрація проведення цільового інструктажу з безпеки життєдіяльності здійснюється у спеціальному журналі реєстрації інструктажів (додаток).

Додаток

назва загальноосвітнього навчального закладу

Розпочато: _____ 20...р.

Закінчено: _____ 20...р.

Журнал
реєстрації первинного, позапланового, цільового
інструктажів з безпеки життєдіяльності учнів
у кабінеті інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій

№ з/п	Прізвище, ім'я та по батькові особи, яку інструктують	Дата проведення інструктажу	Клас	Назва інструктажу, назва інструкції	Прізвище, ім'я та по батькові особи, яка проводила інструктаж	Підпис особи, яка проводила інструктаж	Підписи особи, яку інструктували
1	2	3	4	5	6	7	8

Учні розписуються у журналі інструктажу, починаючи з 9 класу

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ

01135, м. Київ, проспект Перемоги, 10, тел. (044) 486-24-42, факс (044) 236-10-49,

ministry@mon.gov.ua

Від 17.07.2013 № 1/9-498

На № _____ від _____

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту
Автономної Республіки Крим,
департаменти (управління)
освіти і науки обласних, Київської та
Севастопольської
міських державних адміністрацій,
Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Про використання Інструктивно-
методичних матеріалів з питань
розроблення інструкцій з безпеки проведення
навчально-виховного процесу
в кабінетах природничо-математичного напрямку

Надсилаємо для використання в навчально-виховному процесі Інструктивно-методичні матеріали «Основні вимоги до побудови та змісту інструкцій з безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) природничо-математичного напрямку».

Зазначені матеріали будуть розміщені на офіційних веб-сайтах Міністерства освіти і науки www.mon.gov.ua, видавництва «Педагогічна преса» www.ped-prensa.kiev.ua, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти www.iitzo.gov.ua.

Додаток: Інструктивно-методичні матеріали на 27 арк.

Заступник Міністра

Б.М.Жебровський

Інструктивно-методичні матеріали

Основні вимоги

до побудови та змісту інструкцій з безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) природничо-математичного напрямку загальноосвітніх навчальних закладів

Дотримання вимог безпеки життєдіяльності (система знань з питань охорони життя, здоров'я, пожежної, радіаційної безпеки, безпеки дорожнього руху, попередження побутового травматизму, дій у випадках надзвичайних ситуацій тощо) усіма учасниками навчально-виховного процесу є запорукою збереження їх життя і здоров'я, попередження травматизму працівників та учнів.

З метою формування умінь застосовувати знання у практичному житті під час проведення навчально-виховного процесу проводяться інструктажі з безпеки життєдіяльності з учасниками навчально-виховного процесу. Програми їх проведення містять питання особистої безпеки та безпеки оточуючих відповідно до напрямку проведення заходів. Такі інструктажі проводяться у вигляді інформацій про небезпеки, лекцій, бесід з наступною перевіркою знань та навичок, ігрових тренінгів тощо. У кожному конкретному випадку вчитель або особа, яка проводить інструктаж з безпеки життєдіяльності, обирає свій шлях і засоби проведення таких інструктажів.

Для визначення основних напрямів та питань забезпечення безпеки учнів під час проведення навчання в кабінетах (лабораторіях) використовують інструкції з безпеки, які розробляють відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01.08.2001 №563, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20.11.2001 за № 969/6160.

Вимоги безпеки під час роботи в кабінетах (лабораторіях) загальноосвітніх навчальних закладів (далі – інструкції з безпеки), наведені в цих Інструктивно-методичних матеріалах, поширюються на кабінети природничого напрямку (фізики, хімії, біології), де проводяться практичні заняття (лабораторні дослідження і практичні та лабораторні роботи) з учнями загальноосвітніх навчальних закладів (далі – навчальні заклади).

Керівник навчального закладу повинен організувати роботу щодо розроблення і періодичного перегляду (один раз на 5 років) інструкцій з безпеки для учнів під час проведення навчально-виховного процесу.

Розробка (перегляд) таких інструкцій з безпеки здійснюється безпосередніми керівниками робіт (вчитель, завідувач кабінету), які несуть відповідальність за збереження життя і здоров'я учнів під час навчально-виховного процесу.

Інструкція з безпеки узгоджується з особою, яка відповідає за охорону праці, безпеку життєдіяльності в навчальному закладі, та фахівцем з охорони праці (згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів» з 01.09.2012 року до штату загальноосвітніх навчальних закладів включено посаду фахівця з охорони праці).

Інструкція з безпеки набуває чинності після затвердження її наказом керівника навчального закладу. Усі введені в дію інструкції реєструються в журналі реєстрації інструкцій з безпеки і розміщуються на спеціальних стендах у кабінетах (лабораторіях) та інших структурних підрозділах навчального закладу, де проводяться роботи зі шкідливими та небезпечними матеріалами та обладнанням (куточок живої природи, теплиця (оранжерей) тощо).

Інструкції з безпеки, що рекомендовані в додатках 1-8, розроблені відповідно до нормативно-правових актів, що регулюють проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики, хімії, біології, а саме:

Правила безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів, затверджені наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 16.07.2012 № 992, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 03.08.2012 за № 1332/21644;

Правила безпеки під час проведення навчання з біології в загальноосвітніх навчальних закладах, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 15.11.2010 № 1085, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 03.12.2010 за № 1215/18510.

Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 18.04.2006 № 304, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 07.07.2006 за № 806/12680.

Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 31.08.2001 № 616, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 28.12.2001 за № 1093/6284.

Інструкції з безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) природничого напрямку, зразок яких наведено в додатках 1-8, надають типові ситуації у роботі і не вичерпують усіх вимог безпеки. Поряд із їх вимогами треба знати і виконувати вимоги, що надаються іншими джерелами, у першу чергу:

інструкціями і технічними описами обладнання, інструменту;

інструктажами з безпеки життєдіяльності, які учні одержують протягом роботи від учителя, на якого покладено проведення інструктажів;

підручниками, посібниками, іншою навчальною літературою.

Додаток 1

загальноосвітній навчальний заклад

Затверджено
наказ директора ЗНЗ
від _____ № _____

Рекомендована форма

Інструкція з безпеки для учнів під час роботи в кабінеті (лабораторії) хімії

1. Загальні положення

1.1. Дотримання вимог цієї інструкції обов'язкове для всіх учнів, які працюють у кабінеті хімії.

1.2. Учні можуть знаходитися в кабінеті (лабораторії) хімії тільки в присутності вчителя або лаборанта; перебування учнів у лаборантській не допускається.

Присутність сторонніх осіб у кабінеті під час проведення експерименту допускається тільки з дозволу вчителя або керівника навчального закладу.

1.3. Учні, які навчаються в кабінеті (лабораторії) хімії, повинні дотримуватися правил внутрішнього розпорядку навчального закладу, розкладу навчальних занять, установлених норм та режимів праці та відпочинку.

1.4. Під час проведення лабораторних дослідів учням рекомендується користуватися халатами – на кожному уроці, гумовими рукавичками, захисними окулярами (щитками) – за вказівкою учителя

1.5. Про кожний нещасний випадок, що трапився під час проведення навчання, постраждалий учень чи очевидець нещасного випадку повинен терміново повідомити вчителя, який направляє постраждалого до медичного працівника, за необхідності викликає швидку медичну допомогу.

1.6. Про вихід з ладу та несправність обладнання, приладів учень має повідомити вчителя, який призупиняє роботу учнів і повідомляє про це керівництво навчального закладу.

2. Вимоги безпеки перед початком роботи

2.1. Перед початком експерименту учні повинні:

уважно вислухати інструктаж учителя щодо безпечного проведення лабораторного дослідю, практичної роботи і особливостей їх проведення, запис про проведення інструктажу здійснюється в журналі обліку навчальних занять у рядку про тему уроку «Проведено інструктаж з безпеки життєдіяльності (БЖД)»;

ознайомитися і чітко зрозуміти порядок і правила безпечного проведення лабораторного дослідю, практичної роботи;

звільнити робоче місце від предметів, що непотрібні для виконання визначеної роботи;

перевірити наявність посуду, приладів та інструментів, необхідних для виконання завдання;

виконувати ту роботу, яка передбачена завданням уроку (заняття) або доручена вчителем;

3. Вимоги безпеки під час проведення роботи

3.1. Під час проведення роботи в кабінеті хімії бути уважними, підтримувати порядок і чистоту на робочому місці. Починати виконувати завдання тільки з дозволу вчителя.

3.2. Під час демонстраційних дослідів знаходитися на своїх робочих місцях або за вказівкою вчителя пересісти на інше більш безпечне місце.

3.3. При виконанні лабораторних дослідів точно повторювати дії вчителя, який показує, як треба правильно виконувати експеримент.

3.4. При виконанні практичних робіт і лабораторних дослідів (експериментів) стежити, щоб хімічні речовини не потрапили на шкіру обличчя і рук, бо це може викликати подразнення шкіри та слизових оболонок.

3.5. Підготовлений до роботи прилад або пристосування показати вчителю або лаборанту до початку експерименту.

3.6. За вимогою вчителя негайно зупинити виконання експерименту. Відновлення роботи можливе тільки за вказівкою вчителя.

3.7. Учні забороняється самостійно проводити будь-які експерименти, не передбачені цією роботою.

3.8. Учні не дозволяється використовувати будь-яке обладнання та реактиви з незадіяних на даний момент робочих столів.

3.9. Учні повинні:

не вживати і не пробувати на смак будь-які хімічні речовини в кабінеті хімії;
визначаючи речовину за запахом, необхідно легким рухом долоні над отвором посудини спрямувати пару або газ до носа і вдихати обережно, не нахилиючись до посудини;
не брати реактиви незахищеними руками, для цього слід використовувати ложки, шпателі або совочки;

насипати або наливати реактиви необхідно на столі, сухі - над аркушем паперу, рідкі - над скляною посудиною. Просипаний або пролитий реактив не дозволяється зсипати або зливати назад в тару, з якої його набирали;

повідомити вчителя або лаборанта про розлиті чи розсипані реактиви. Учням забороняється самостійно прибирати будь-які речовини;

про всі несправності в роботі водогону, електромережі тощо негайно повідомити вчителя або лаборанта і самостійно не усувати несправності.

3.10. Забороняється залишати без нагляду ввімкнені нагрівальні прилади, а також запалювати нагрівні прилади без потреби.

3.11. Набирати розчини кислот, лугів та інших агресивних рідин користуватися піпетками з різними пастками або гумовою грушею.

3.12. Під час збирання скляних приладів застосовувати підвищені зусилля не дозволяється. При з'єднанні окремих частин зі скла захищати руки тканиною.

З метою полегшення збирання приладів кінці скляних трубочок змочувати водою або змащувати вазеліном.

3.13. Для нагрівання хімічних реактивів над полум'ям нагрівного приладу (крім вогнебезпечних) обережно прогріти пробірку у верхній частині полум'я, а потім продовжувати нагрівання, не торкаючись дном пробірки до нагрівного приладу, щоб пробірка не тріснула.

3.14. Для одержання розчинів із концентрованих кислот лити кислоту у воду, а не навпаки, постійно перемішуючи. Розчинення концентрованої кислоти у воді (особливо сульфатної) супроводжується сильним нагріванням і розбризкуванням рідини, що може призвести до опіків.

4. Вимоги безпеки після закінчення роботи

4.1. Привести у порядок свої робочі місця, здати вчителю або лаборанту реактиви і обладнання, що видаються для роботи.

Прибирання робочих місць після закінчення практичних занять здійснюється за вказівкою вчителя.

4.2. Якщо посудина розбилася, не дозволяється прибирати шматки скла незахищеними руками, потрібно користуватися щіткою та совком.

4.3. Не дозволяється виливати в каналізацію відпрацьовані розчини та органічні рідини. Їх потрібно збирати у спеціально призначену тару, що герметично закривається.

4.4. Після закінчення практичних занять вимити руки з милом.

5. Вимоги безпеки в екстремальних ситуаціях

5.1. У випадках, коли розбився прилад, склянка з агресивною рідиною тощо негайно повідомити вчителя і діяти за його вказівкою.

5.2. У випадку травмування негайно повідомити вчителя і за його вказівкою промити ушкоджене місце:

при потраплянні лугу - змити його залишки з поверхні шкіри водою та слабким розчином борної кислоти;

у разі потрапляння на шкіру кислоти – змити її залишки з поверхні шкіри водою та слабким розчином харчової соди;

при потраплянні в око будь-якої речовини треба негайно промити його великою кількістю води.

У всіх випадках за необхідності звернутися до медичного працівника.

5.3. Учні повинні:

у разі виникнення пожежі або загорання електропроводки, електроприладів, з'єднувальних пристроїв тощо повідомити вчителя;

не усувати несправностей електромережі і електрообладнання самостійно (ремонт електромережі і електрообладнання проводять фахівці, які відповідають за електричну мережу навчального закладу);

при евакуації з приміщення кабінету хімії чітко виконувати розпорядження вчителя, не відлучатися від нього.

Інструкцію розробив:

учитель хімії

підпис

прізвище, ініціали

Узгоджено:

відповідальний за організацію

роботи з питань охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

Фахівець з охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

загальноосвітній навчальний заклад

Затверджено
наказ директора ЗНЗ
від _____ № _____

Рекомендована форма

**Інструкція
з безпеки під час виконання
демонстраційних дослідів для вчителя, лаборанта
в кабінеті (лабораторії) хімії**

1. Загальні положення

1.1 Дотримання вимог цієї інструкції обов'язкове для всіх осіб, які працюють у кабінеті хімії.

1.2. До роботи лаборанта в кабінеті хімії допускаються особи, яким виповнилося 18 років, які пройшли медичний огляд та не мають протипоказань за станом здоров'я.

1.3. Особи, які працюють у кабінеті хімії, повинні пройти інструктаж з охорони праці, дотримуватися правил внутрішнього розпорядку навчального закладу, розкладу навчальних занять, установлених норм та режимів праці та відпочинку.

1.4. Під час роботи в кабінеті хімії можливі такі наслідки впливу небезпечних та шкідливих факторів на працюючих та учнів:

хімічні опіки при попаданні на шкіру або в очі розчинів кислот, лугів та інших агресивних речовин;

термічні опіки при необережному використанні нагрівних приладів і нагріванні речовин у пробірках, колбах тощо;

поранення рук у разі необережного поводження з лабораторним посудом, ріжучими та колючими інструментами;

отруєння парами та газами токсичних хімічних речовин;

ураження електричним струмом при порушенні правил користування електроприладами.

1.5. Учителі, лаборанти під час роботи в кабінеті (лабораторії) хімії повинні користуватися засобами індивідуального захисту.

1.6. Учитель, лаборант повинні знати правила та володіти навичками надання першої домедичної допомоги при характерних ушкодженнях і травмуванні, мати необхідні знання щодо користування медикаментами.

1.7. Учитель, лаборант повинні дотримуватися правил безпеки в кабінеті (лабораторії) хімії, правил пожежної безпеки, знати місце розміщення первинних засобів пожежогасіння та правила користування ними. виконувати вимоги інструкцій щодо безпечного поводження з реактивами, лабораторним посудом і електроприладами, утримувати в чистоті робоче місце.

2. Вимоги безпеки перед початком роботи

2.1. Перевірити справність та роботу витяжної шафи, витягну шафу слід умикати не пізніше, ніж за 15 хв. до початку роботи.

2.2. Ретельно провітрити приміщення кабінету хімії та лаборантської перед початком уроку (заняття).

2.3. Одягнути спецодяг, під час роботи з агресивними та токсичними речовинами підготувати до використання засоби індивідуального захисту (захисні окуляри, щитки тощо).

2.4. Перевірити справність засобів пожежегасіння в кабінеті та лаборантській.

2.5. Перевірити справність підготовлених лаборантом приладів, апаратури та наявність реактивів. Скляні посудини, призначені для роботи під вакуумом, заздалегідь випробовують на максимальне розрідження.

2.6. Якщо вчитель проводить дослід уперше, він повинен провести його попередньо за відсутності учнів за допомогою лаборанта.

2.7. Під час проведення дослідів, що супроводжується незвичними звуками, спалахом тощо, учитель повинен попередити учнів, щоб уникнути їх переляку.

3. Вимоги безпеки під час проведення роботи

3.1. Для проведення експериментів використовувати тільки сухе пальне як пальне для нагрівних приладів.

3.2. Експерименти, що супроводжуються виділенням шкідливих газів і пари, а також роботи з органічними розчинниками проводити лише у справній витяжній шафі з діючою вентиляцією.

Експерименти з легкозаймистими або вибухонебезпечними речовинами виконує тільки вчитель.

3.3. Виконувати стоячи роботу, пов'язану з небезпекою загоряння, спалаху або вибуху,

3.4. Виконувати нагрівання і дистиляцію легкозаймистих і горючих органічних розчинників лише на водяній або паровій бані, використовуючи електричні нагрівачі.

3.5. Не виливати в каналізацію відпрацьовані реактиви та органічні розчинники.

3.6. Під час роботи зі скляними приладами:

використовувати скляний посуд без тріщин; не допускати різких змін температури і механічних ударів;

під час роботи на установці, виготовленій зі скла або з елементами зі скла, обгородити всю установку захисним екраном, а найнебезпечніші ділянки установки - металеву сіткою або металевим кожухом, а також стежити за справністю усіх кріплень у приладах;

при з'єднанні окремих частин зі скла захищати руки тканиною;

з метою полегшення збирання приладів кінці скляних трубочок змочувати водою або змащувати вазеліном;

усі види механічної і термічної обробки скла виконувати з використанням захисних окулярів;

для добування хімічного реактиву, що міститься в ампулі, обережно зробити надріз, відламати шийку ампули, тримаючи ампулу над лотком або іншою посудиною. Потім обережно пересипати або перелити вміст ампули у заздалегідь приготовлену склянку (бром чи йод тримати в склянці з темного скла);

під час миття скляного посуду щітками направляти дно посудини тільки від себе або вниз.

3.7. Обережно вставляти корки в скляні трубки та пробірки та виймати їх.

3.8. Під час нагрівання хімічних речовин:

виконувати дослідів з нагрівання тільки у тонкостінному скляному або фарфоровому посуді;

роботи, що проводяться під тиском або вакуумом, виконувати в приладах і посуді з термостійкого скла;

при нагріванні хімічних речовин пробірку чи колбу треба закріплювати в тримачі для пробірок або в лапці штатива (зажим повинен бути на 1-2 см від отвору пробірки);

пробірки для нагрівання рідин заповнювати не більш як на одну третину об'єму;

посудину з гарячою рідиною не закривати притертою пробкою доти, поки вона не охолоне;

під час нагрівання рідин не заглядати згори в посудину для запобігання травмам внаслідок розбризкування нагрітої речовини;

визначаючи речовину за запахом, легким рухом долоні над горлом посудини спрямувати пару або газ до носа і вдихати обережно, не нахиляючись до посудини.

3.9. Для змішування або розбавлення речовин, що супроводжуються виділенням теплоти, використовувати фарфоровий або тонкостінний скляний посуд.

3.10. Не дозволяється залишати без нагляду запалені нагрівні прилади, увімкнені електронагрівальні прилади.

3.11. Якщо посудина в процесі експерименту тріснула або розбилася, не дозволяється прибирати шматки скла незахищеними руками, потрібно користуватися щіткою та совком.

4. Вимоги безпеки після закінчення роботи

4.1. Привести у порядок робоче місце, прибрати всі реактиви на свої місця в лаборантську у спеціально призначені шафи та сейф.

4.2. Установки, прилади, у яких використовувались або виділялися речовини 2-7 груп зберігання, залишити у витяжній шафі з працюючою вентиляцією до кінця заняття (уроку), після чого вчитель особисто проводить демонтаж такої установки, приладу.

4.3. Відпрацьовані реактиви (тверді та рідкі) збирати окремо у призначену тару, що герметично закривається, для наступного знешкодження та знищення.

4.4. Відключити вентиляцію витяжної шафи.

4.5. Вимкнути електроприлади загального користування та знеструмити електромережу кабінету (лабораторії) хімії.

4.6. Зняти спецодяг і засоби індивідуального захисту.

4.7. Вимити руки з милом.

4.8. Ретельно провітрити приміщення кабінету (лабораторії) хімії та лаборантської.

5. Вимоги безпеки в екстремальних ситуаціях

5.1. Якщо в кабінеті хімії розлито невеликий об'єм органічних розчинників (до 0,05 л), загасити відкрите полум'я нагрівних приладів у приміщенні і провітрити його.

5.2. У випадку ситуації, коли розлито органічні розчинники в об'ємі, більшому за 0,05 л, необхідно:

негайно вивести учнів з приміщення;

загасити в приміщенні всі пальники і вимкнути електричні прилади;

розливу рідину засипати піском або тирсою, за допомогою дерев'яного совка або двох дерев'яних дощочок зібрати в тару і знешкодити в той самий день;

відчинити вікна або кватирки і зачинити двері;

провітрювання приміщення припинити тільки після того, як повністю зникне запах розлитого розчинника;

під час прибирання користуватися захисними окулярами та гумовими рукавицями.

5.3. Порядок дій у разі виникнення пожежі в кабінеті (лабораторії) хімії:

вивести з приміщення учнів, зачинити вікна і двері ззовні, щоб вогонь не поширювався до сусіднього приміщення;

повідомити адміністрацію навчального закладу;

за необхідності повідомити пожежну охорону за відповідним номером телефону;

при евакуації з приміщення кабінету (лабораторії) хімії необхідно діяти за інструкцією з пожежної безпеки та планом евакуації, стежити за тим, щоб учні не відлучалися від учителя;

за можливості (у разі невеликого загорання) приступити до ліквідації осередку вогню, при цьому легкозаймисті та горючі речовини і електропроводку слід гасити вогнетривким покривалом, порошковим вогнегасником, знеструмлену електропроводку можна гасити будь-якими наявними вогнегасниками.

5.4. У разі травмування чи ушкодження негайно надати першу домедичну допомогу постраждалому, повідомити медичного працівника і адміністрацію навчального закладу. За необхідності відправити постраждалого до лікувально-профілактичної установи.

Інструкцію розробив:

учитель хімії

підпис

прізвище, ініціали

Узгоджено:

відповідальний за організацію
роботи з питань охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

Фахівець з охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

загальноосвітній навчальний заклад

Затверджено
наказ директора ЗНЗ
від _____ № _____

Рекомендована форма

Інструкція
з безпеки для учнів під час проведення занять у кабінеті (лабораторії) фізики
загальноосвітнього навчального закладу

1. Загальні положення

1.1. Учні, які навчаються в кабінеті (лабораторії) фізики, повинні дотримуватися правил безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії правил внутрішнього розпорядку навчального закладу, розкладу навчальних занять, установлених норм та режимів праці та відпочинку.

1.2. Учні можуть знаходитися в (лабораторії) фізики тільки в присутності вчителя або лаборанта; перебування учнів у лаборантській не допускається.

1.3. Про кожний нещасний випадок, що трапився під час проведення занять з фізики, постраждалий учень чи очевидець нещасного випадку повинен терміново повідомити вчителя, який направляє постраждалого до медичного працівника, за необхідності викликає швидку медичну допомогу.

1.4. Про вихід з ладу та несправність обладнання учень має повідомити вчителя, який призупиняє роботу учнів і повідомляє про це керівництво навчального закладу.

2. Вимоги безпеки перед початком роботи

2.1. Уважно вислухати інструктаж учителя щодо безпечного проведення лабораторного дослідження, практичної роботи і особливостей їх проведення, запис про проведення інструктажу здійснюється в журналі обліку навчальних занять у рядку про тему уроку «Проведено інструктаж з безпеки життєдіяльності (БЖД)»;

2.2. Учні повинні:

ознайомитися і чітко уявити порядок і правила безпечного проведення лабораторного дослідження, практичної роботи;

звільнити робоче місце від предметів, що непотрібні для виконання визначеної роботи;

перевірити наявність і надійність з'єднувальних провідників, приладів та інших предметів, необхідних для виконання завдання;

виконувати тільки ту роботу, яка передбачена завданням уроку (заняття) або доручена вчителем.

2.3. Починати виконувати завдання тільки з дозволу вчителя.

3. Вимоги безпеки під час виконання роботи

3.1 Працювати лише на своєму робочому місці.

- 3.2. Виконувати інструкцію з виконання лабораторної (практичної) роботи.
- 3.3. Під час використання електрообладнання забороняється:
без дозволу вчителя вмикати електричні прилади, пристрої й обладнання;
переносити ввімкнені прилади;
залишати без нагляду ввімкнені в електромережу електричні прилади, обладнання;
самостійно усувати несправності електромережі і електрообладнання. Усунення несправностей електромережі і електрообладнання проводять фахівці, які відповідають за електричну мережу навчального закладу.
- 3.4. Стежити за справністю всіх кріплень у приладах і пристроях. Не доторкуватися до обертових частин машин і не нахилятися над ними.
- 3.5. Для складання експериментальних установок користуватися провідниками (з наконечниками і запобіжними чохлами) з міцною ізоляцією без пошкоджень.
- 3.6. Складаючи електричне коло, уникати перетину провідників; забороняється користуватися провідниками із спрацьованою ізоляцією і вимикачами відкритого типу.
- 3.7. Джерело струму в електричне коло вмикати в останню чергу. Складене коло вмикати тільки після перевірки і з дозволу вчителя.
- 3.8. Не доторкуватися до елементів кола, що не мають ізоляції й перебувають під напругою. Виконувати повторно з'єднання у колах і замінювати запобіжники після вимикання джерела електроживлення.
- 3.9. Не доторкуватися до корпусів стаціонарного обладнання, затискачів відімкнутих конденсаторів.
- 3.10. Користуватися інструментом з ізолюючими ручками.

4. Вимоги безпеки після закінчення робіт

- 4.1. Після закінчення роботи вимкнути джерело електроживлення, тільки після цього розібрати електричне коло.
- 4.2. Покласти інструменти, прилади індивідуального та загального користування в спеціально визначене місце.
- 4.3. Здати учителю (лаборанту) прилади та приладдя, які використовувалися під час роботи.
- 4.4. Виконувати прибирання робочого місця тільки з дозволу вчителя.
- 4.5. Відходи, сміття та невикористані матеріали прибрати з робочого місця у визначене місце.
- 4.6. Ретельно вимити руки з милом.

5. Вимоги безпеки в екстремальних ситуаціях

- 5.1. Учні повинні:
у разі виникнення пожежі або загорання електропроводки, електроприладів, з'єднувальних пристроїв тощо повідомити вчителя;
не усувати несправностей електромережі і електрообладнання самостійно (ремонт електромережі і електрообладнання проводять фахівці, які відповідають за електричну мережу навчального закладу);
при евакуації з приміщення кабінету (лабораторії) фізики чітко виконувати розпорядження вчителя, не відлучатися від нього.

Інструкцію розробив:
учитель фізики

підпис

прізвище, ініціали

Узгоджено:

відповідальний за організацію
роботи з питань охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

Фахівець з охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

загальноосвітній навчальний заклад

Затверджено
наказ директора ЗНЗ
від _____ № _____

Рекомендована форма

**Інструкція
з безпеки для учнів під час проведення
практичних і лабораторних робіт у кабінеті (лабораторії) біології
загальноосвітнього навчального закладу**

1. Загальні положення

1.1. Учні, які навчаються в кабінеті (лабораторії) біології, повинні дотримуватися правил безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії правил внутрішнього розпорядку навчального закладу, розкладу навчальних занять, установлених норм та режимів праці та відпочинку.

1.2. Учні можуть знаходитися в (лабораторії) біології тільки в присутності вчителя або лаборанта; перебування учнів у лаборантській не допускається.

До практичних і лабораторних робіт у кабінеті (лабораторії) біології допускаються учні, які пройшли інструктаж з питань безпеки життєдіяльності.

1.3. Про кожний нещасний випадок, що трапився під час проведення занять з біології, постраждалий учень чи очевидець нещасного випадку повинен терміново повідомити вчителя, який направляє постраждалого до медичного працівника, за необхідності викликає швидку медичну допомогу.

1.4. Про вихід з ладу та несправність обладнання учень має повідомити вчителя, який призупиняє роботу учнів і повідомляє про це керівництво навчального закладу.

2. Вимоги безпеки перед початком робіт

2.1. Уважно вислухати інструктаж учителя щодо безпечного проведення лабораторного дослідження, практичної роботи і особливостей їх проведення, запис про проведення інструктажу здійснюється в журналі обліку навчальних занять у рядку про тему уроку «Проведено інструктаж з безпеки життєдіяльності (БЖД)»;

2.2. Учні повинні:

ознайомитися і чітко уявити порядок і правила безпечного проведення практичної чи лабораторної роботи;

звільнити робоче місце від предметів, що непотрібні для виконання визначеної роботи;

перевірити наявність посуду, приладів, інструментів та інших предметів, необхідних для виконання завдання;

виконувати тільки ту роботу, яка передбачена завданням уроку (заняття) або доручена вчителем.

2.3. Починати виконувати завдання тільки з дозволу вчителя.

3. Вимоги безпеки під час проведення робіт

3.1. Працювати лише на своєму робочому місці.

3.2. Чітко виконувати інструкцію з виконання лабораторної (практичної) роботи. Використовувати інструмент, посуд, прилади та інші матеріали тільки за його призначенням.

3.3. Дотримуватися порядку і чистоти на робочому місці, періодично прибирати відходи у спеціально відведену тару. Залишки матеріалів з робочого місця прибирати за допомогою спеціальної щітки.

3.4. Лабораторне обладнання брати лише з дозволу вчителя, після закінчення роботи повертати його на визначене місце.

3.5. Користуючись скальпелями, ножицями, препарувальними голками, загострені частини цих інструментів спрямовувати тільки на об'єкти, що обробляються, передавати інструменти з гострими кінцями ручкою від себе.

3.6. Під час роботи з хімічними речовинами:

кислоти або луги наливати тільки в скляний посуд. Не доливати воду до кислоти, а, навпаки: кислоту доливати у воду;

наливати рідкі хімічні реактиви за допомогою гумової груші або піпеток з різними пастками, а тверді реактиви набирати із склянок спеціальними ложечками, шпателями;

не допускати попадання розчинів кислот і лугів на шкіру, очі, одяг. Якщо розчин кислоти або лугу потрапив на шкіру, очі, то їх слід промити великою кількістю проточної води, при потрапленні на одяг – його слід зняти (переодягнутися);

усі відпрацьовані розчини хімічних реактивів, рідин, що залишаються після проведення практичних занять, зливати в спеціально призначену скляну тару (банки і склянки) з кришкою.

3.7. Під час роботи з нагрівними приладами:

не притулятися до нагрівного приладу, не нахилитися над його полум'ям;

сухе пальне нагрівного приладу запалювати сірниками;

гасити вогонь нагрівного приладу спеціальним ковпачком.

3.8. Під час виконання робіт, у процесі яких нагрівають рідини:

закріплювати пробірки з рідиною в затискачах штатива або в тримачах пробірки;

отвір пробірки спрямовувати у протилежний бік від себе і тих, хто оточує;

нагрівати горючі рідини тільки на водяній бані;

нагрівати рідину тільки в тонкостінних посудинах (пробірках, колбах тощо);

для розбавлення концентрованих кислот, їх змішування, а також для змішування речовин, що супроводжуються виділенням теплоти, користуватися хімічним тонкостінним скляним або фарфоровим посудом;

при нагріванні скляних пластинок і пробірок спочатку прогріти рівномірно всю площину пластинки і дно пробірки, переміщуючи їх над відкритим вогнем, а потім здійснювати повільний нагрів;

не дозволяється закривати посудину з гарячою рідиною притертим корком доти, доки вона не охолоне.

3.9. Під час роботи з лабораторним посудом, приладами, що виготовлені зі скла:

брати лабораторний посуд і покривні скельця обережно за краї, щоб запобігти пораненню пальців;

не стискати сильно пальцями крихкі стінки пробірок, колб, скелець, пластинок;

уламки розбитого посуду чи приладу не збирати незахищеними руками, слід змитати їх щіточкою в призначений для цього совок;

тонкостінний лабораторний посуд закріплювати у тисках штативів, легко повертаючи його навколо вертикальної осі або переміщуючи вгору-вниз.

3.10. Під час роботи з мікроскопом працювати слід відповідно до інструкції з його використання;

3.11. Під час роботи з фіксованими натуральними об'єктами:

працювати з гербарієм у захисних (гумових) рукавичках;

при виготовленні гербарію не нюхати і пробувати на смак будь-які речовини, матеріали та готові об'єкти;

для виготовлення зрізів визначеної товщини (мікропрепаратів) з тваринних та рослинних тканин використовувати прилад – мікротом. Ручними мікротомами користуватися, тримаючи їх в руці;

за умови відсутності мікротомів зрізи робити від руки звичайною бритвою, яку брати правою рукою за рукоятку з поворотом ріжучого краю (леза) на себе. Великим, вказівним і середнім пальцями лівої руки охоплювати об'єкт. Лезо прикладати до об'єкту і, притримуючи полотно леза вказівним пальцем лівої руки, робити зріз на себе, протягуючи по об'єкту лезо бритви на всю її довжину. Лезо бритви й об'єкт перед наступним зрізом змочують тією рідиною, в якій переносять зрізи, знімаючи їх з бритви;

фарбування зразків рослинних і тваринних об'єктів проводити тими фарбами, реактивами та барвниками, які надав учитель;

забороняється самостійно відкривати ємкості з фіксованими натуральними об'єктами;

ємкості з фіксованими натуральними об'єктами, що розміщуються у формаліні, не дозволяється брати за кришку, а також зчищати з неї парафін.

3.12. Під час використання електрообладнання забороняється без дозволу вчителя вмикати електричні прилади, пристрої й обладнання.

4. Вимоги безпеки після закінчення робіт

4.1. Після закінчення заняття (практичної, лабораторної роботи) вимкнути електроприлади, якими користувалися.

4.2. Покласти інструменти, прилади індивідуального та загального користування в спеціально визначене місце.

4.3. Здати учителю (лаборанту) прилади та приладдя, які використовувалися під час роботи.

4.4. Відходи, сміття та невикористані матеріали прибрати з робочого місця у визначене місце.

4.5. Ретельно вимити руки з милом.

4.6. Залишити робоче місце та вийти з кабінету (лабораторії) біології після закінчення уроку (заняття) з дозволу вчителя.

5. Вимоги безпеки в екстремальних ситуаціях

5.1. Учні повинні:

у разі виникнення пожежі або загорання електропроводки, електроприладів, з'єднувальних пристроїв тощо повідомити вчителя;

не усувати несправностей електромережі і електрообладнання самостійно (ремонт електромережі і електрообладнання проводять фахівці, які відповідають за електричну мережу навчального закладу);

при евакуації з приміщення кабінету (лабораторії) біології чітко виконувати розпорядження вчителя, не відлучатися від нього.

Інструкцію розробив:

Учитель біології

підпис

прізвище, ініціали

Узгоджено:

відповідальний за організацію
роботи з питань охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

Фахівець з охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

загальноосвітній навчальний заклад

Затверджено
наказ директора ЗНЗ
від _____ № _____

Рекомендована форма

Інструкція з безпеки для учнів під час роботи в куточку живої природи

1. Загальні положення

1.1. Навчально - дослідницьку роботу та догляд за рослинами і тваринами учні здійснюють лише в денний час.

1.2. Ветеринарний огляд мешканців куточка живої природи здійснюють лікарі ветеринарної служби, з якою укладена угода про роботу, періодично - не рідше двох разів на рік (орієнтовно – перед початком навчального року та наприкінці зимових канікул).

1.3. Забороняється робота учнів з отрутохімікатами та хворими тваринами.

1.4. Про кожний нещасний випадок, що трапився під час проведення занять у куточку живої природи, постраждалий учень чи очевидець нещасного випадку повинен терміново повідомити вчителя, який направляє постраждалого до медичного працівника, за необхідності викликає швидку медичну допомогу.

2. Вимоги безпеки перед проведенням роботи

2.1. Одягнути спеціальний одяг (халат, фартух, хустинку чи шапочку, рукавички тощо).

2.2. Виконувати тільки ту роботу, яка передбачена завданням або доручена вчителем.

3. Вимоги безпеки під час проведення роботи

3.1. Користуватися рукавичками під час пересаджування або перевалювання рослин, пікірування розсади.

3.2. Виконувати роботу в рукавицях з чистки клітки птахів і вольєрів тварин-ссавців. Виймаючи ссавців з вольєр, брати їх за загривок. Не доторкатися і не виймати з вольєра самок, які недавно принесли потомство.

3.3. Замінювати воду в акваріумі або тераріумі за допомогою сифона. Для відсмоктувати повітря з трубки сифона користуватися гумовою грушею, вставленою в трубку сифона.

3.4. У разі виявлення ознак захворювання або смерті будь-якої тварини необхідно негайно повідомити вчителя. Учитель (лаборант) повинен ізолювати хвору (мертву) тварину від інших, повідомити про це керівництво навчального закладу, викликати зоотехніка або ветеринарну службу. У разі смерті тварини захоронення проводить ветеринарна служба.

4. Вимоги безпеки після закінчення роботи

4.1. Прибрати робоче місце.

4.2. Здати вчителю (лаборанту) інструменти та приладдя, які використовувалися під час роботи.

4.3. Перевірити, чи закриті вольєри з тваринами і клітки з птахами.

4.4. Зняти спецодяг і ретельно вмити руки з милом.

5. Вимоги безпеки в екстремальних ситуаціях

5.1. Учні повинні:

у разі виникнення пожежі або загорання електропроводки повідомити вчителя;
не усувати несправностей електромережі і електрообладнання самостійно (ремонт електромережі і електрообладнання проводять фахівці, які відповідають за електричну мережу навчального закладу);

при евакуації з приміщення куточка живої природи чітко виконувати розпорядження вчителя, не відлучатися від нього.

Інструкцію розробив:

учитель біології

підпис

прізвище, ініціали

Узгоджено:

відповідальний за організацію
роботи з питань охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

Фахівець з охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

загальноосвітній навчальний заклад

Затверджено
наказ директора ЗНЗ
від _____ № _____

Рекомендована форма

Інструкція з безпеки для учнів під час роботи на навчально-дослідній ділянці

1. Вимоги безпеки перед початком роботи

1.1. Одягнути робочий одяг і взуття, у спекотний день обов'язково одягнути головний убір.

1.2. Виконувати тільки ту роботу, яка передбачена завданням уроку (заняття) або доручена вчителем.

1.3. Користуватися тим інвентарем, який необхідний для проведення роботи. Переносити загострені сільськогосподарські знаряддя (лопати, граблі, вила тощо) у вертикальному положенні так, щоб їх робоча частина була спрямована донизу від себе.

2. Вимоги безпеки під час проведення роботи

2.1. Переносити землю чи органічні добрива на носилках, не перевантажуючи їх, дотримуючись норм підймання і переміщення важких речей неповнолітніми за вказівкою вчителя.

2.2. Переносячи вантажі, рівномірно навантажувати обидві руки;

2.3. Копаючи ґрунт лопатою, працювати по черзі то з правої, то з лівої ноги (по 5 хв). Не перевантажувати лопату землею, навантажувати її не більше, як на одну третину штика.

2.4. Під час роботи граблями, вилами не спрямовувати їх робочу частину на тих, хто перебуває поблизу. Гострі частини сільськогосподарського інвентарю мають бути у землі або біля землі;

2.5. Дотримуватися вказаного вчителем ритму роботи. Щоб запобігти перевтомленню, робити 10-хвилинні перерви через кожні 20 або 30 хв роботи за вказівкою вчителя.

2.6. Не їсти немиті овочі та фрукти, що ростуть на ділянці.

2.7. З метою уникнення отруєння та алергічної реакції не нюхати рослин і не пробувати їх на смак;

3. Вимоги безпеки після закінчення роботи

3.1. Очистити інвентар, здати його вчителю (лаборанту) або черговому.

3.2. Зняти робочий одяг і ретельно вимити руки з милом.

4. Вимоги безпеки в екстремальних ситуаціях

4.1. У випадку контакту з отруйними рослинами промити ділянку шкіри, що контактувала, чистою водою.

4.2. У разі сонячного опіку відійти в прохолодне місце, покласти на голову прохолодний компрес, звернутися до лікаря.

4.3. При отруєнні небезпечними рослинами випити велику кількість води, щоб викликати блювання, та прийняти проносні засоби, активоване вугілля, ентеросорбенти і обов'язково звернутися до лікаря.

4.4. У разі виникнення алергічної реакції (висип, набряк, задуха) негайно повідомити вчителя, який викличе швидку допомогу.

4.5. У разі проникнення під шкіру кліщів місце навколо кліща слід змастити олією, ефіром чи бензином. Для видалення кліща необхідно обережно прокручувати зовнішню його частину, що виступає зі шкіри, проти годинникової стрілки. Рану після видалення кліща змастити розчином йоду. Якщо голівка чи інша частина кліща залишилися в тілі, слід звернутися до лікувально-профілактичної установи.

4.6. У разі аварійної ситуації (раптовому виникненні умов, що загрожують життю та здоров'ю учнів – сильний дощ, гроза, буревій тощо) уживати заходів, виходячи з конкретної ситуації:

якщо почався дощ, за можливості сховатися в приміщенні, якщо приміщення немає, сховатися під густе дерево;

якщо є передумови бурі, грози негайно сховатися в приміщенні.

Інструкцію розробив:
учитель біології

підпис

прізвище, ініціали

Узгоджено:
відповідальний за організацію
роботи з питань охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

Фахівець з охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

загальноосвітній навчальний заклад

Затверджено
наказ директора ЗНЗ
від _____ № _____

Рекомендована форма

Інструкція
з безпеки для учнів під час проведення практичних робіт у теплиці (оранжереї)
загальноосвітнього навчального закладу

1. Вимоги безпеки перед початком роботи

- 1.1. Працювати в теплиці (оранжереї) у спеціальному одязі (халат, гумові рукавички тощо) та робочому взутті.
- 1.2. Виконувати тільки ту роботу, яка передбачена завданням або доручена вчителем.

2. Вимоги безпеки під час проведення роботи

2.1. Для прополювання, розсаджування та інших робіт користуватися розпушувачем, сапами, совками тощо, обережно поводитися з ними.

Користуватися тим інвентарем, який необхідний для проведення роботи. Переносити загострені сільськогосподарські знаряддя (лопати, граблі, вила тощо) у вертикальному положенні так, щоб їх робоча частина була спрямована донизу від себе.

2.2. Ознайомитися з нормами підіймання і переміщення важких речей неповнолітніми і під час перенесення вантажів (ящиків з розсадою, горщиків із квітами тощо) дотримуватися їх.

2.3. Бути обережними з електроприладами в приміщенні теплиці (оранжереї), оскільки волога атмосфера підвищує рівень електробезпеки.

2.4. Під час роботи не вживати їжу, дотримуватися вимог питного режиму відповідно до санітарних норм і правил.

2.5. У випадку травмування негайно звернутися до вчителя і медичного працівника.

3. Вимоги безпеки після закінчення роботи

3.1. Почистити й здати інвентар учителю або працівнику теплиці (оранжереї).

3.2. Зняти спеціальний одяг і взуття, перевдягнутися і вимити руки з милом.

3.3. Залишити теплицю (оранжерею) з дозволу вчителя.

4. Вимоги безпеки в екстремальних ситуаціях

4.1. Учні повинні:

у разі виникнення пожежі або загорання електропроводки повідомити вчителя;

не усувати несправностей електромережі і електрообладнання самостійно (ремонт електромережі і електрообладнання проводять фахівці, які відповідають за електричну мережу навчального закладу);

при евакуації з приміщення теплиці (оранжереї) чітко виконувати розпорядження вчителя, не відлучатися від нього.

Інструкцію розробив:

учитель біології

підпис

прізвище, ініціали

Узгоджено:

відповідальний за організацію
роботи з питань охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

Фахівець з охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

загальноосвітній навчальний заклад

Затверджено
наказ директора ЗНЗ
від _____ № _____

Рекомендована форма

Інструкція з безпеки для учнів під час екскурсій з біології

1. Загальні положення

1.1. Наказом керівника навчального закладу призначається керівник екскурсії (учитель), який визначає маршрут екскурсії (походу), готує відповідні документи на її проведення.

1.2. Перед проведенням екскурсії (походу) керівник екскурсії (учитель) повинен ретельно обстежити ту ділянку природного оточення, куди будуть приведені учні, обрати безпечні місця, де відсутні:

небезпека нападу хижих, отруйних тварин (змій, павукоподібних, багатоніжок тощо); болота, трясовини тощо.

1.3. Під час перевезення учнів до місця екскурсії (походу) за допомогою транспорту (залізничного приміського, автотранспорту, міського електротранспорту тощо) слід користуватися правилами безпеки, що зазначені в Основних вимогах щодо забезпечення безпечного перевезення пасажирів під час здійснення нерегулярних пасажирських перевезень, затверджених наказом Міністерства транспорту та зв'язку України, Міністерства внутрішніх справ України від 25.05.2007 № 450/167, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 12.06.2007 за № 614/13881.

1.4. У визначеному місці кабінету (лабораторії) біології має зберігатися екскурсійне спорядження та обладнання для збирання матеріалу під час екскурсій (походу):

совочки (лопатки) для викопування рослин;
ніж складний для зрізу гілок дерев чи кущів;
папки для рослин;
сачки водяні для виловлювання рослин водоймищ;
відерця для перенесення рослин з водоймищ;
сачки повітряні для ловіння комах у повітрі;
сачки водяні для виловлювання тварин (риб) з водоймищ;
посуд з отворами для перенесення тварин (водних тварин).

1.5. Перед екскурсією (походом) керівник екскурсії (вчитель) має запланувати, який матеріал буде зібрано і яке обладнання у зв'язку з цим необхідно взяти з собою.

1.6. Напередодні екскурсії учитель повинен попередити учнів про необхідність одягнути відповідний одяг та взуття, мати при собі питну воду та продукти, що можна вживати під час екскурсії (походу).

2. Вимоги безпеки перед початком екскурсії

2.1. Пройти інструктаж з безпеки і правил поведінки під час екскурсії (походу) та ознайомитися за стендом у кабінеті (лабораторії) біології з місцевими отруйними рослинами, грибами, небезпечними та отруйними тваринами, які можуть зустрітися на шляху маршруту екскурсії (походу).

2.2. Вирушаючи на екскурсію (у похід), одягнути одяг, що відповідає сезону та погодним умовам; на ноги взути міцне взуття, яке захищає ноги від пошкоджень. У спекотну погоду захистити голову головним убором.

2.3. Узяти з собою питну воду, пити з відкритих водоймищ не дозволяється.

2.4. Не брати з собою продукти, що швидко псуються.

3. Вимоги безпеки під час екскурсії

3.1. Для витягування рослин із землі користуватися лопатками, розпушувачами, від пошкоджень захищати руки рукавицями.

3.2. При вивченні флори та фауни природного водоймища користуватися сачками з довгими ручками.

3.3. Не пробувати жодної із рослин на смак;

3.4. Під час екскурсії (походу) не знімати взуття і не ходити босоніж. У разі травми чи при перших ознаках хвороби звернутися до вчителя (у нього знаходиться похідна аптечка першої медичної допомоги).

3.5. Під час екскурсії у природу необхідно дотримуватися запобіжних заходів. Одяг повинен надійно закривати за можливості все тіло. Вуха і волосся слід закрити головним убором.

3.6. Періодично здійснювати огляд одягу та відкритих частин тіла щодо наявності на них кліщів.

3.7. Після закінчення екскурсії і проведення перевірки наявності учасників екскурсії (походу) необхідно повернутися до навчального закладу разом із керівником екскурсії (учителем).

4. Вимоги безпеки в екстремальних ситуаціях

4.1. У випадку контакту з отруйними рослинами промити ділянку шкіри, що контактувала, чистою водою.

4.2. У разі опіку промити опечене місце, нанести протиопікові засоби, покласти суху марлеву пов'язку і звернутися до лікаря.

4.3. При отруєнні небезпечними рослинами випити велику кількість води, щоб викликати блювання, та прийняти проносні засоби, активоване вугілля, ентеросорбенти і обов'язково звернутися до лікаря.

4.4. У разі проникнення під шкіру кліщів місце навколо кліща слід змастити олією, ефіром чи бензином. Для видалення кліща необхідно обережно прокручувати зовнішню його частину, що виступає зі шкіри, проти годинникової стрілки. Рану після видалення кліща змастити розчином йоду. Якщо голівка чи інша частина кліща залишилися в тілі, слід звернутися до лікувально-профілактичної установи.

4.5. У разі травмування чи ушкодження терміново повідомити керівника екскурсії або його помічника.

4.6. У разі аварійної ситуації (раптовому виникненні умов, що загрожують життю та здоров'ю учасників екскурсії – сильний дощ, гроза, буревій тощо) уживати заходів, виходячи з конкретної ситуації:

якщо почався дощ, за можливості сховатися у приміщенні, якщо приміщення немає, сховатися під густе дерево;

якщо знялася буря, гроза і немає можливості заховатися в приміщенні, необхідно відійти подалі від високих дерев, знайти полянку і заховатися, сидячи в будь-якому заглибленні (яма, яр тощо), злегка нахиливши голову, ноги тримати вкупі, усі металеві предмети, виключений мобільний телефон тощо покласти у захищеному місці подалі від себе. Не допускати скупчення в одному місці. Необхідно подалі відійти від водного простору (річки, ставка, озера, моря тощо).

4.7. У разі погіршення здоров'я учасника екскурсії негайно викликати за відповідним телефоном швидку медичну допомогу.

Інструкцію розробив:

Учитель біології

підпис

прізвище, ініціали

Узгоджено:

відповідальний за організацію
роботи з питань охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

Фахівець з охорони праці

підпис

прізвище, ініціали

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
пр. Перемоги, 10, м. Київ, 01135, тел. (044) 481- 32 -21, факс (044) 236-1049
E-mail: ministry@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

26.06.2013 № 1/9-457

Міністерство освіти і науки,
Автономної Республіки Крим,
департаменти (управління)
освіти і науки обласних, Київської та
Севастопольської
міських державних адміністрацій,
Інститути післядипломної
педагогічної освіти

Про використання Інструктивно-
методичних матеріалів з питань безпеки
під час навчання з плавання в басейнах
загальноосвітніх навчальних закладів

Надсилаємо для використання в навчально-виховному процесі Інструктивно-
методичні матеріали «Вимоги безпеки під час навчання з плавання в басейнах
загальноосвітніх навчальних закладів».

Зазначені матеріали будуть розміщені на офіційних веб-сайтах Міністерства освіти і науки www.mon.gov.ua, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти www.iitzo.gov.ua та надруковані у фахових журналах.

Додаток: Інструктивно-методичні матеріали на 7 арк.

Заступник Міністра

Б.М.Жебровський

Дуброва Н.Й.
248-21-61

Інструктивно-методичні матеріали
«Вимоги безпеки під час навчання з плавання
в басейнах загальноосвітніх навчальних закладів»

1. Загальні положення

Потреба дітей в активному руховому режимі зумовлена біологічними законами їх розвитку. Нормальний ріст і розвиток організму неможливий без активних рухів, без фізичних вправ. Одним з основних завдань, що стоїть перед навчальним закладом, є залучення всіх учнів до систематичних занять фізичними вправами, виховання вміння свідомо й самостійно використовувати їх у режимі дня, праці та відпочинку.

Серед цілеспрямованої роботи з активізації рухової активності учнів в режимі навчального дня особливе місце займає навчання плаванню.

Будівництво плавального басейну в загальноосвітньому навчальному закладі регламентують Державні будівельні норми ДБН В.2.2-3-97 «Будинки та споруди начальних закладів». Відповідно до цього документу необхідність влаштування плавального басейну, його розмір і кількість ванн установлюється завданням на проектування навчального закладу, причому для загальноосвітніх навчальних закладів передбачається басейн розміром не менше 25x8,5 (м) і можливість додаткового влаштування басейну з ванною 10x6,0 (м) завглибшки 0,6 – 0,8 (м) для навчання дітей плаванню. Згідно з Державними санітарними правилами і нормами влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН 5.5.2.008-01, затвердженими постановою Головного санітарного лікаря України від 14.08.2001 № 63 (далі – ДСанПіН 5.2.2.008-01), допускається добудова до існуючого приміщення школи блоку плавального басейну за умови, що для цього є земельна ділянка.

Ці вимоги поширюються на басейни загальноосвітніх навчальних закладів (далі – навчальний заклад) незалежно від підпорядкування та форми власності, а також можуть бути використані під час навчання з плавання в басейнах іншого підпорядкування.

Місце для купання дітей і вимоги безпеки під час проведення навчання з плавання в природних водоймищах (річки, озера, ставки, моря тощо) повинні відповідати вимогам Правил охорони життя людей на водних об'єктах України, затверджених наказом Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (у редакції наказу Міністерства надзвичайних ситуацій України від 24.09.2012 № 1214, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16.10.2012 за № 1739/22051).

2. Основні вимоги до улаштування плавальних басейнів
у навчальному закладі

Улаштування плавального басейну в навчальному закладі можливе при виконанні цілої низки нормативних вимог і заходів щодо санітарно-гігієнічного забезпечення, насамперед вимог Санітарних правил улаштування та утримання місць занять з фізичної культури і спорту СанПіН 1567-76, затверджених Головним державним санітарним лікарем СРСР 30.12.1976 № 1567-76.

Кількість дітей, що одночасно користуються ванною басейну, розраховують відповідно до санітарних норм і становлять 3 м² на дитину до 7 років та 4 м² - для учнів старшого віку.

Глибина басейну для дітей до 7 років має становити не більш ніж 0,6 м. Температура води у ванні басейну становить 29-30 °С, причому температура повітря на 1-2 °С вища за температуру води.

До **санітарно-гігієнічних заходів** відносять:

наявність основних та допоміжних приміщень;

організація мікроклімату (температура, повітрообмін, освітлення тощо).

Басейни, улаштовані (убудовані) в приміщенні і з'єднані з основними приміщеннями навчального закладу повинні мати:

залу з ванною (ваннами),

дві роздягальні з душовою та туалетом,

кабінет учителя (інструктора з плавання),

кабінет медичної сестри,

технічні приміщення, пов'язані з обслуговуванням басейну (лабораторія для аналізу води, приміщення для приготування дезінфікуючих розчинів, щит управління тощо).

Внутрішнє планування приміщень басейну повинно відповідати гігієнічному принципу послідовності:

прямування за схемою – роздягальня (приміщення, де учні роздягаються), духова кімната, проточна ножна ванна, обхідна доріжка басейну.

Зони взутих і босих ніг слід розділити, для чого в роздягальні влаштовують прохідні кабінети для перевдягання з двома входами (виходами). Необхідно розробити схему, за якою учні, які займаються плаванням, не можуть пройти до ванни басейну, не потрапивши в душову. Для учнів, які тимчасово не відвідують або звільнені від занять з плавання, необхідно передбачити вхід без заходу в душову. Такі учні повинні бути присутніми на заняттях і під час їх проведення знаходитися на лавках біля ванни басейну.

Санвузли слід розміщувати в роздягальнях.

Санітарно-протиепідеміологічні заходи, направлені на забезпечення епідемічної безпеки занять з плавання учнів:

- забезпечення чистоти води;

- виконання правил особистої гігієни тими, хто навчається (займається плаванням);

- своєчасне та якісне прибирання приміщень як між заняттями, так і наприкінці дня;

- виконання санітарного режиму експлуатації басейну.

Плавальні басейни обладнують системами, що забезпечують водообмін у ваннах.

За характером водообміну басейни бувають:

- басейни рециркулярного типу;

- басейни проточного типу;

- басейни з періодичною заміною води.

Рециркулярна система водообміну найбільш раціональна і економічна, оскільки вона забезпечує мінімальну витрату води, реагентів та палива. При цьому одна і та сама вода використовується кілька разів, проходячи через очисні та знезаражувальні пристрої.

Проточне водопостачання басейну можливе у випадку, коли вода не потребує спеціального очищення та підігріву.

У випадку неможливості забезпечення безперервної подачі водопровідної води необхідно щоденно проводити повну заміну води у ваннах загальноосвітніх навчальних закладів.

Незалежно від системи заповнення ванни в басейні необхідно здійснювати знезараження води. Для цього використовується введення знезаражувального реагенту – хлорування та бромовання води. Бром створює більш якісні умови для плавців, не впливає на слизові оболонки. Знезараження за допомогою реагенту здійснюється шляхом приготування у спеціальному приміщенні, що розташоване поруч з ванною, концентрованих розчинів, які додаються до води, у випадку проточної системи – в трубопровід, що подає воду, при рециркулярній системі – перед або після фільтрів (залежно від прийнятої системи), під час

зnezаражування озонем або УФ- випромінюванням - після фільтрів. Постійна концентрація залишкового хлору у воді ванни повинна підтримуватися на рівні 0,5 – 0,7 мг/л, залишкового броду – 1,2 мг/л.

Для басейнів з безперервною подачею води рекомендують зnezаражування води проводити за допомогою фізичних методів (насамперед, ультрафіолетового випромінювання).

Для профілактики захворювань та з метою забезпечення чистоти ванни обслуговуючий персонал проводить поточне, щоденне, періодичне та щомісячне (генеральне) прибирання та дезінфекцію басейну.

Поточне прибирання проводять після закінчення уроку (заняття) групи дітей, хто навчається або займається плаванням.

Після закінчення занять в басейні, в кінці робочого дня проводиться щоденне прибирання приміщення і дезінфекція обхідних доріжок, підлоги, килимків, дверних ручок, поручнів, лавок в роздягальнях тощо за допомогою протирання тканиною, змоченою у 0,5 %-ному розчині хлораміну.

Періодична дезінфекція стін басейну (до рівня не менше 2-х м), підлоги в залі басейну і підсобних приміщеннях, а також предметів інвентарю і обладнання проводиться в санітарні дні (один раз на тиждень) за допомогою розчину хлораміну.

Генеральне прибирання басейну здійснюють під час заміни води – не рідше одного разу на 10 днів для басейнів загальноосвітніх навчальних закладів, де проводять заняття діти (учні). Перед проведенням дезінфекції стіни і дно ванни необхідно ретельно очистити щітками і промити мильно-содовим розчином з наступним прополіскуванням гарячою водою. Дезінфекцію ванн проводять за допомогою дезінфікуючих розчинів, дозволених для використання Міністерством охорони здоров'я України, наприклад:

0,5 %-ний розчин хлораміну - для приміщень та інвентарю басейну;

0,1-0,2 %-ний розчин натрій гіпохлориту – для приміщень, ванн та інвентарю басейну;

10 %-ний розчин борної кислоти – для ванн.

Змивання дезінфікуючого розчину здійснюють не раніше ніж за годину після його нанесення.

3. Вимоги до якості води в плавальному басейні

Вода у ваннах басейну повинна відповідати вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», затвердженим наказом МОЗ України від 12.05.2010 № 400, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 01.07.2010 за № 452/17747.

Якість води повинна бути такою, щоб унеможливити розвиток хвороботворних мікробів – збудників кишкових, шкіряних та інших захворювань. Контроль за якістю води проводиться за допомогою лабораторних аналізів хімічних та бактеріологічних показників. Хімічний та бактеріологічний аналіз води проводять працівники басейну навчального закладу під керівництвом представників санітарно-епідеміологічної станції, до сфери нагляду якої відноситься навчальний заклад.

У випадку виявлення забрудненості води санітарно-епідеміологічна станція закриває басейн для повного спуска води і проведення дезінфекції ванни, незалежно від того, коли була проведена попередня дезінфекція.

На чистоту води в басейні впливає виконання правил особистої гігієни тими, хто навчається та займається плаванням.

4. Основні правила проведення занять у плавальному басейні

Навчальна, спортивна та оздоровча робота в плавальному басейні повинна проводитися відповідно до розкладу занять, затвердженого керівником навчального закладу. У розкладі занять зазначаються прізвища учителів (інструкторів з плавання), які проводять

заняття, будь-яка заміна одного вчителя (інструктора з плавання) на іншого повинна бути письмово оформлена розпорядженням по навчальному закладу.

Для проведення занять з плавання у басейні допускаються особи, які мають освіту з фізичної культури (учителі, інструктори з плавання).

Адміністрація навчального закладу спільно з його медичним працівником повинні щорічно проводити прийом заліків з правил безпеки проведення занять, рятування та надання невідкладної домедичної допомоги потопаючим з працівниками, які мають проводити заняття (учителі, інструктори з плавання). Результати перевірки знань фіксуються в спеціальному журналі. Особи, які не здали залік з цих правил безпеки, до роботи не допускаються.

До відвідування басейну допускаються учні, які пройшли медогляд у лікувально-профілактичному закладі, мають довідку на право відвідування басейну. Повторний медогляд для учнів, що відвідують басейн, повинен проводитися не рідше одного разу на півроку.

Працівники, які проводять навчання з плавання, повинні:

довести на першому занятті до відома учнів, які навчаються плаванню, правила безпеки проведення занять і здійснювати постійний контроль за їх виконанням;

не допускати до занять учнів, які не пройшли медогляд;

перед початком кожного заняття проводити огляд спортивного обладнання та інвентарю, при виявленні несправності повідомити заступника керівника, який відповідає за охорону праці, безпеку життєдіяльності навчального закладу, до усунення несправності заняття не проводити;

заходити до приміщення ванни басейну першим та виходити останнім після того, як усі учні закріпленої за ними групи вийдуть з приміщення ванни;

відводити крайні доріжки для учнів, що невпевнено тримаються на воді або тільки почали навчатися плаванню;

у разі аварії чи наявності умов, що заважають проведенню занять або погрожують життю та здоров'ю учнів, припинити проведення заняття та проконтролювати вихід усіх учнів з ванни басейну;

повідомити адміністрацію навчального закладу про всі нещасні випадки та випадки травмування, інші надзвичайні події під час проведення занять.

Штатний розклад працівників басейну як структурного підрозділу навчального закладу може складатися з таких посад: завідувач басейну, медичний працівник, інструктор з плавання, технічний працівник з обслуговування басейну, робітник, який проводить дезінфекцію води басейну, прибиральник приміщень басейну, гардеробник. Такі додаткові посади вводяться до штатного розпису навчального закладу за рахунок спеціального фонду у разі виробничої необхідності (за наявності в навчальному закладі плавального басейну) згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів».

Учитель фізичної культури (інструктор з плавання) несе відповідальність за збереження життя і здоров'я учнів під час уроку з плавання. Перед початком уроку, а також перед виконанням окремих вправ він проводить з учнями інструктаж з безпеки життєдіяльності, який реєструється в класному журналі на сторінці про зміст (тему) уроку. Учитель (інструктор з плавання) контролює виконання учнями правил безпеки проведення занять (примірні правила наведені у додатку) і здійснює профілактичну роботу з учнями щодо запобігання нещасних випадків.

Додаток

ЗАТВЕРДЖЕНО

Керівник _____
навчального закладу

Підпис _____ прізвище, ініціали
« ____ » _____ 20 ____ р.

Примірні правила безпеки
проведення занять у плавальному басейні _____
навчального закладу

1. Ці Примірні правила безпеки проведення занять у плавальному басейні _____ навчального закладу (далі – Правила) поширюються на всіх учасників навчально-виховного процесу у плавальному басейні – учнів, учителів фізичної культури, інструкторів з плавання під час проведення занять із навчальної, спортивної та оздоровчої роботи відповідно до розкладу занять у басейні, затвердженого керівником навчального закладу.

2. Уроки з плавання проводять учителі фізичної культури (інструктори з плавання), прізвища яких указано в розкладі занять, будь-яка заміна одного вчителя на іншого повинна бути письмово оформлена розпорядженням по навчальному закладу.

3. До уроків з плавання допускаються всі учні, які пройшли медогляд у лікувально-профілактичному закладі, мають довідку на право відвідування басейну. Повторний медогляд для учнів, що відвідують басейн, повинен проводитися не рідше одного разу на півроку.

4. У групах спортивного та фізкультурно-оздоровчого плавання учні, які не вміють плавати, повинні пройти курс початкового навчання. Комплектування груп проводиться на перших заняттях із урахуванням віку, стану здоров'я і ступеню підготовленості тих, хто займається плаванням. Групи дітей, що навчаються плаванню, не повинні перевищувати 10-12 учнів.

5. Навчання з плавання учнів дозволяється проводити в мілкій частині ванни плавального басейну, при цьому слід відокремити від глибокої частини розподільним шнуром з поплавками. Навчання з плавання у глибокій частині басейну дозволяється за наявності засобів, що попереджують нещасні випадки на воді (рятувні круги і пояси (жилети), надувні манжети, гумові надувні кулі (м'ячі), шести тощо).

6. Вхід учнів до ванни басейну дозволяється тільки через роздягальню. Учні приходять у роздягальню, переодягаються у купальні костюми і проходять у душеву кабінку. Заняття у плавальному басейні дозволяється тільки в купальному костюмі і шапочці.

Учні повинні мати при собі мило, губку, полотенце, плавальні приналежності (плавальні шапки, костюми), гумове взуття.

Кожний учень, який проходить до ванни басейну, повинен пройти до басейну через душ і проточну ножну ванну.

7. Після закінчення занять у басейні учні повинні прийняти душ і залишити роздягальню з урахування часу перерви.

8. Учня дозволяється перебувати у басейні тільки під наглядом учителя (інструктора з плавання) і тільки на вказаних ним доріжках.

9. Початок і закінчення заняття з плавання у басейні здійснюється за командою учителя (інструктора з плавання) після проведення переклички присутніх на уроці. Тільки вчитель може допустити до занять учня, який запізнився, а також дозволити вийти з води до загального сигналу.

10. Учні повинні виконувати правила внутрішнього розпорядку басейну, ці правила безпеки, правила пожежної безпеки, санітарно-гігієнічні вимоги, у тому числі вимоги медичного персоналу басейну, а також дотримуватися порядку та загальноприйнятих норм поведінки, не допускати дій, що створюють небезпеку для тих, хто оточує.

11. Учням забороняється:

пірнати на глибину без дозволу або нагляду вчителя;

плавати в масці та трубці;

стрибати з бортика;

подавати неправдиві сигнали про допомогу, кричати;

організувати у воді ігри, розваги, пов'язані з пірнанням та небезпекою для тих, хто поруч перебуває у воді;

забруднювати воду в басейні;

використувати жувальну гумку.

12. Учитель (інструктор з плавання) повинен стежити за дотриманням учнями правил безпеки проведення занять.

Розробник:

Посада

підпис

прізвище, ініціали